

יוסף דעת

חלק ב'

שאלות ותשובות

לסיכום סוגיות הגמרא ושיטות הפוסקים

מסכת זבחים

דפים לא – נז

בעריכת יוסף בן ארזה

**Dafyomi Advancement Forum
of Kollel Iyun Hadaf**

140-32 69 Ave.

Flushing, N.Y. 11367

Fax: (206) 2020-DAF [323]

Tel: 00 (972 2) 651-5004

email address: daf@dafyomi.co.il

Ask about D.A.F.'s free English study material!

**יוצא לאור בהשתתפות מכון עיון הדף
שע"י כולל עיון הדף**

ת.ד. 43087

הר נוף, ירושלים

פקס : (02) 591-6024

טלפון : (02) 651-5004

דואר אלקטרוני : daf@dafyomi.co.il

המכון מחלק מגוון רב של חומר בעברית ובאנגלית

אם לא נתערבו ונפלו על ככר של תרומה; אם נפלו בזה אחר זה באופן שלא נגעו שניהם בבת אחת בככר – הרי הוא 'שלישי' ופסול. ואם בבת אחת (אפילו אינם מחוברים אלא נגעו בככר כשהם מפורדים. רש"י ותוס'. וע' גם בספר תורת גטין קכד ובקה"י סוכה כה וטהרות מח, ב) – הרי הככר 'שני' ומטמא אחרים.

ד. שני חצאי כביצה שנצטרפו, אחד נטמא מאב הטומאה ואחד נטמא מראשון – מטמאים כקל שבשניהם. ודוקא כגון זה שהם כשם אחד, והשני לטומאה בא ע"י ראשון (ע' מעילה יז–יח) אבל אב הטומאה עם ראשון לטומאה אינם מצטרפים אפילו לקל, שהאב דבר אחר הוא וגם אינם שווים בשיעורם וגם חלוקים הרבה בטומאתם לענין אדם וכלים (עפ"י חזו"א טהרות א, י).

ה. נטל כחצי ביצה נוסף שנטמא מאב הטומאה והוסיף עליהם; לרבא – נשתנה עתה דינם להיות ראשון, שחזור וניעור. לרב המנונא – נשארו שני.

לדעת ר"ת, אפילו היה באוכל החמור קודם שנתערב כשיעור ביצה, אעפ"כ לרב המנונא בטלה טומאתו החמורה ממנו ע"י צירופו עם האוכל הקל, כיון שאין עתה שיעור כביצה בקל. ולפרש"י, אם היה כביצה באוכל החמור קודם שנתערב – מודה רב המנונא שחזור עתה לטומאתו החמורה.

פרק שלישי; דפים לא – לב

ג. א. מה דינם של זרים, נשים, טמאים – לענין שחיטת קדשים וקבלת הדם?

ב. כל הפסולים שעבדו במחשבת פסול – מה הדין בשחיטה ובקבלה?

ג. האם סמיכה על הקרבן נעשית בטהורים דוקא? ומהו מקור הדין?

ד. מה דינו של טבול יום לענין כניסה למחנה לוייה?

ה. כלפי אלו הלכות נאמר הכלל 'הואיל והותר – הותר'?

א. שחיטה כשרה אף לכתחילה בזרים ובנשים (וב'הלכות ארץ ישראל' החמיר לכתחילה שנשים לא ישחטו, ואף בחולין. עתוס'), אבל טמאים – מדרבנן לא ישחטו הגם שעומדים בחוץ ושוחטים בסכין ארוכה, גזירה שמא יגעו בבשר. ולשמעון התימני, מצד הדין אי אפשר, שלדעתו צריך שיהא השוחט לפני ה' וזה אי אפשר בטמא.

קבלת הדם בכל אלו – פסולה.

אין חילוק בין קדשים קלים לקדשי קדשים.

ב. כל הפסולים ששחטו במחשבת פסול, היות והם כשרים לשחוט, נפסל הקרבן במחשבת פסול. אבל קבלו את הדם במחשבת פסול, אינם פוסלים במחשבתם, שהרי האישים פסולים לעבודה ואין כאן 'עבודה' להיפסל במחשבה. לפיכך אם יש דם הנפש – יחזור הכשר ויקבל.

יש אומרים שטמא שקיבל, שוב אין תקנה בקבלה נוספת. וי"א רק כשזרק (ע' ריש מעילה; רמב"ם

וראב"ד פ"א מפסוה"מ; שפ"א).

ג. הסמיכה נעשית בטהורים ולא בטמאים, דכתיב לפני ה' ואי אפשר לסמוך בחוץ על הבהמה ולהכניסה (ערש"י ותוס').

לדעת האומר ביאה במקצת שמה ביאה, מדין תורה אין הטמא יכול להכניס ידיו לעזרה ולסמוך. ואף למ"ד 'לא שמה ביאה' אי אפשר לסמוך כשהבהמה בפנים, שהרי צריך לסמוך בכל כחו וצריך להכניס ראשו ורבו כדי לסמוך (לג. וע"ש אם 'תכף לסמיכה שחיטה' מדאורייתא או מדרבנן).

ד. לדברי רבי יוחנן, טבול יום אסור להכנס למחנה לוייה מגזרת יהושפט.

א. לפרש"י, תנא דברייתא סובר שבזבז ובעל קרי וכד' יש איסור תורה בכניסת טבול יום למחנה לוייה, כי לדעתו טבול יום דזב – כזב דמי. ורבי יוחנן סבר שאינו כזב [ומחלוקת תנאים היא. עתוס'], ואסור מגזרה חדשה כאמור.

והתוס' צדדו שאין כאן מחלוקת. ועוד כתבו שלא גזרו בכל מחנה לוייה אלא בעזרת נשים הסמוכה לעזרה. ובכל טומאה גזרו, אף בטבול יום של טומאת מת ושרץ. ואולם אם הוא גם מחוסר כפורים כגון זב, אסור בכל מחנה לוייה.

ב. לדעת רבנו תם לא גזרו אלא כשנטמא בקדש, אבל נטמא בעזרת נשים – אינו חייב לצאת.

ה. 'הואיל ואשתרי אשתרי'; בסוגיתנו נאמר כלל זה על מצורע שחל שמיני שלו בערב פסח ונטמא ביום השמיני בקרי וכדו' – שטובל ונכנס לשער ניקנור כדי להיטהר במתן דם האשם על בהונותיו. ואע"פ שאסור לטמא להכניס ידיו לעזרה – אך הואיל והותר לצרעתו לעשות כן, הותר גם לקריו.

מבואר בגמרא שאם ביאה במקצת לא שמה ביאה, בלאו הכי מותר להכניס ידיו. ואולם יש נפקותא בדבר, שאם ביאה במקצת שמה ביאה ולא הותר אלא משום 'הואיל', אין התר אלא כשנטמא בקרי ביום השמיני, אבל נטמא קודם שיצא לשעה הראויה להקריב קרבן מצורע, לא הותר להכניס ידיו. משא"כ אם ביאה במקצת לא שמה ביאה (עפ"י תוס').

היו רוב הקהל טמאי מת ואח"כ נעשו זבין – לדברי רב יוסף, אם אומרים 'הואיל ואשתרי אשתרי' הואיל והותרו בפסח לטומאתן הותרו לזיבתן [אבל להפך, היו זבים מקודם ואחר כך נטמאו למת, לא הותרה זיבתם]. ואילו אביי דחה ואמר כיון שטומאה דחוויה בציבור ואינה התר גמור, אין שייך בזה הכלל 'הואיל ואשתרי אשתרי'. ורבא סבר להפך, גם אם בעלמא אין אומרים 'הואיל...' בטומאה הדחוויה אומרים, מה לי דחיה אחת מה לי שתי דחיות.

יש אומרים שרבא חולק על הכלל 'הואיל ואשתרי אשתרי' (עתוס' יבמות ח ועוד).

דפים לב – לג

נא. טמא שהכניס ידיו לפניו מן המחיצה – האם ביאה במקצת שמה ביאה אם לא?

טמא שהכניס ידיו לעזרה; אמר עולא אמר ריש לקיש: לוקה (בכל קדש לא תגע ואל המקדש לא תבא – הוקשה ביאה לנגיעה, מה נגיעה במקצת שמה נגיעה, אף ביאה מקצת שמה ביאה). בתחילה היתה ההנחה שגם חיוב כרת יש בדבר. ואולם רבינא אמר: רק לענין מלקות אמרה עולא, לא לחיוב כרת (וכנגיעה, שאין בה כרת).

רבין בשם רבי אבהו אמר שריש לקיש לא דיבר כלל על טמא שהכניס ידיו, ולשיטתו ביאה במקצת – לא שמה ביאה, ופטור. (וכן נראית דעת רב חסדא (לב). וכן כתבו התוס' (ביבמות ח) בדעת רבא).

הרמב"ם (ביאת מקדש ג, יח) ועוד ראשונים נקטו ביאה במקצת לא שמה ביאה, אבל לוקה מכת מדרות מדרבנן (וכמו שפירש בשו"ת חו"י רכז). והראב"ד חולק.

גב. א. מהו מקור ההלכה 'תכף לסמיכה – שחיטה'? איזה קרבן שחיטתו אינה תכופה לסמיכתו ומדוע?

ב. מה מקור דין סמיכה בקרבנות האשם למיניהם?

ג. טמא שנגע בקדש – מה דינו?

ד. אזהרה לטמא לאכול בשר קדש – מניין?

א. נחלקו שתי לשונות בגמרא האם דין 'תכף לסמיכה שחיטה' – מדאוריתא (וכן המסקנא. תוס' מנחות סג רע"א) שנאמר וסמוך... ושחט – במקום ששוחט יסמוך, אם לאו.

בדיעבד שלא הסמיך – אינו מעכב. ואולם אם סמך בחוץ, יחזור ויסמוך בפנים (רמב"ם. וע' זבח תודה לעיל).

אבל אם שהה בין הסמיכה לשחיטה או שסמך בריחוק מקום מהשחיטה בתוך העזרה – נראה מלשון הרמב"ם שאינו חוזר וסומך (עפ"י מנחת חינוך קטז; אור שמה ג, יב).

אשם מצורע יוצא מן הכלל; סמיכתו לעולם אינה נעשית במקום השחיטה, שהיה המצורע עומד בשער ניקנור וסומך, לפי שאינו יכול להכנס פנימה מפני טומאתו, והשחיטה היתה בתוך העזרה בצפונה. ואין באפשר שייכנס ידיו ויסמוך, אם משום שביאה במקצת שמה ביאה (לדעה אחת), אם מפני שהסמיכה נעשית בכל כחו וצריך שייכנס ראשו ורובו (לשנא בתרא דרב יוסף), או משום שעכ"פ אין 'צפון' אלא מרוחק מן השער (ותלוי הדבר בדעות התנאים).

ממהלך הגמרא מבואר שאפילו אם נניח שסמיכת אשם מדאוריתא וגם תכף לסמיכה שחיטה דאוריתא, גזרו חכמים שלא ייכנס ויסמוך שמה ירבה בפסיעות ונמצא מתחייב כרת.

הרמב"ם (מח"כ ד, ב) פסק שמכניס ידיו וסומך ושוחט מיד. [פסק ביאה במקצת לא שמה ביאה, וסמוך לשער בכלל 'צפון'].

ב. בתחילה אמרו שסמיכת כל האשמות – דאוריתא, שהוקש האשם לחטאת (כחטאת האשם כדלעיל יא). ואולם הסיקו שאשם מצורע אין סמיכתו מדאוריתא אלא מדרבנן (הואיל ואינו בא לכפר אלא להתיר (רש"י). וה"ה אשם נזיר. כ"מ בתוס').

ג. טמא שנגע בקודש; ריש לקיש אמר: לוקה (בכל קדש לא תגע – הוציאנו תורה לאוכל בלשון נוגע). רבי יוחנן אמר: אינו לוקה (הוא בתרומה כתיב).

הרמב"ם (פסולי המוקדשין יח, יב) פסק שאינו לוקה. ואילו הריטב"א (במכות יד) פוסק כריש לקיש (וע' בתשובת רשב"ץ ח"ג לז; עמודי אור קטז, יג בהגהה).

ד. אזהרה לאוכל בשר קדש בטומאה; ריש לקיש אמר: מבכל קדש לא תגע (והכוונה לאכילה מדמקיש קודש למקדש, מה ביאת מקדש בכרת אף קודש בכרת. ואין כרת אלא באוכל כמפורש בכתוב, אך לא בנוגע). רבי יוחנן אמר: אזהרתו מגזרה שוה 'טומאתו' 'טומאתו' קדש ממקדש.

דף לד

גג. א. מה דינו של האוכל בשר קדשים קודם זריקה, בטומאת הגוף או בטומאת בשר?

ב. מהו איסורו של המעלה אברי בהמה טמאה או חיה על גבי המזבח?

א. טמא האוכל בשר קודש קודם זריקה; ריש לקיש אמר: לוקה (מבבב כל קדש לא תגע). רבי יוחנן אמר: אינו לוקה (שלשיטתו מקור האיסור נלמד מעונש כרת האמור בו [בג"ש מביאת מקדש], וזה מדבר לאחר זריקה דוקא).

טהור האוכל בשר קדשים שנטמא; לדברי אביי לוקה [אבל אין בו עונש כרת], שהרי ריבה הכתוב עצים ולבונה לטומאה, כל שכן בשר קודם זריקה. רבא אמר: אינו לוקה, שאין אני קורא בו וטמאתו עליו ונכרתה....

כן פסק הרמב"ם, כרבא.

ב. המעלה בהמה טמאה על גבי המזבח – עבר על לאו הבא מכלל עשה (מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם. רש"י), ואין לוקים עליו, כ'עשה' (רש"י).

לדברי הרמב"ם (איס"מ ה,ו) לוקים על הקרבת בהמה טמאה כשם שלוקים על הקרבת בעלי מומין (ע' כס"מ ולח"מ ועוד).

העלה אברי חיה; הסיק רבא על פי הברייתא שעובר ב'עשה', ודחו דברי ריש לקיש שאמר שאפילו 'עשה' אין בדבר.

יש אומרים שאף 'לאו' יש בו. וי"א שאסור אף משום איסור חולין בעזרה, גם לריש לקיש (ע' יד דוד ועוד).

נד. א. מה החילוק בין דין שירי הדם לדין דם דחוי?

ב. איזה דם נעשה 'שיריים' בזריקה ואיזה נעשה 'דחוי'?

ג. דם שנתקבל בכלי ונשפך על הרצפה – האם נעשה בכך 'דחוי'?

א. שירי הדם מזריקה כשרה, מצוותם להישפך על יסוד המזבח. ואילו דם דחוי נשפך לאמת המים שבעזרה. זה וזה אינם ראויים לזריקה.

ב. קיבל את הדם וזרקו בכשרות – הדם שבכוס הוא שיריים. הדם שבצואר הבהמה – דחוי. (ואפילו הוא דם הנפש וגם נתקבל בכלי לאחר זריקת הדם ובה תודה).

זריקת הדם במחשבת 'חוי' לזמנו / למקומו – עושה את הדם שבצואר לשיריים ונדחה מן המזבח.

יש מצדדים לומר שכן הדין בכל פסול מחשבה (שפ"א), או עכ"פ במחשבת 'שלא לשמה' שאינה פוסלת בכל הקרבנות (חזו"א). או עכ"פ כשהזריקה נעשתה ללא מחשבה הפוסלת ורק בעבודה אחרת חשב מחשבת פסול (עפ"י אבי עזרי).

האישים הפסולים שזרקו את הדם – לא נדחה הדם ויכול הכשר לחזור ולקבל הדם הנשאר בבהמה ולזרקו [מלבד הטמא (= טמא מת. ל"ה) שקיבל, הואיל ובציבור אינו פוסל – עושה את הדם שיריים ע' מעילה ה; רמב"ם פסוה"מ א,כח]. כן אמר ר' יוחנן לפי לשון ראשונה (עפ"י פרש"י).

התוס' להלן (צב.) והרמב"ם (פסוה"מ יד,ב) כתבו שהדם שבמזרק נפסל.

והוא הדין לכוס דם שיצאה מהעזרה ונפסלה וזרק דמה על המזבח – הריזה כדין הפסולין שזרקו (רי"ח, ללשנא בתרא).

קיבל הדם בכמה כוסות וזרק מכוס אחת על המזבח, הדם שבאותה הכוס – שיריים. הדם שבשאר הכוסות – לדברי חכמים נעשה דחוי ונשפך לאמה, כדם שבצואר הבהמה. ולדברי רבי שמעון בן אלעזר דינו כשירי הדם.

הלכה כחכמים. וראה עוד לעיל כו-כו בדיני דחיית הדם בעבודות פסולות.

קודם זריקה, לא נעשה הדם 'שיריים' להיפסל, ואפשר לקבל דם הנפש ולזרוק (עפ"י גמרא לעיל). ומדברי הרמב"ם יש מדייקים שבקבלה לבד עושה שיריים לענין פסול הקרבן. והראב"ד השיגו. ויש מפרשים גם כוונת הרמב"ם שקיבל וזרק.

ג. דם שנתקבל בכלי ונשפך – מפורש במשנה שאינו נדחה. ואולם רב ירמיה מדיפתי בשם רבא העמידה כהנן המצרי שאינו סובר דחוי, אבל רב אשי אמר כל שבידו אינו 'דחוי', והרי כאן בידו לאספו ולזרוק בכשרות. וכן הוכיח רב שייא כדבריו.

א. דוקא בדיחוי כזה שאינו נובע מפסול הגוף, אבל דיחוי הבא מפסול הגוף, הריהו דחוי אפילו בידו (תוס' בסוכה ועוד. וע' או"ש גירושין ספ"ח; הר צבי).
עוד מבואר מהתוס' שדוקא בכגון זה שמצוה לאספו, אבל בלא"ה הגם שבידו הרי זה דיחוי (וע' שפ"א לעיל לב).

ב. לאחר זריקת הדם, אם נשפך – יש להסתפק האם צריך לאספו ולשפכו על היסוד אם לאו (לקוטי הלכות תמיד פ"ג ב'תורת הקדשים' ח).

דף לה

נה. א. מדוע פקקו את העזרה בשחיטת הפסחים?

ב. האם כשר הכהן לעבוד כשרגלו רטובה מדם או משאר משקים?

ג. האם יש להקפיד על דיני חציצה בהולכת אברים לכבש ובהולכת עצים למערכה?

א. לרבי יהודה, טעם פקיקת העזרה הוא כדי למלאות בכוס מדם התערובת לזרוק על המזבח, משום חשש דם שנשפך מן הכלי ולא נזרק. לחכמים לא היו עושים כן, וזה שפקקו – משום שבה והידור לעבודה, שיהו בני אהרן מהלכים עד ארכובותיהם בדם [ובשעת העבודות היו הכהנים פוסעים מעל אצטבאות שבעזרה כדי שלא יתלכלכו בגדיהם].

הרמב"ם השמיט פקיקת העזרה בערב פסח (ע' שפת אמת). ויש מי שפירש שאין זו מצוה אלא מעלה בעלמא אם ירצו, ואם קשה לכהנים לילך על האצטבאות לא היו עושים כן. ולכך השמיטו הרמב"ם (אגרות משה חו"מ ח"ב סא, ד. וכיו"ב יש לפרש השמטת הרמב"ם לציפוי פי השופר שבמקדש בכסף או בזהב (ע' משנה ר"ה כו:)).

ב. הדם והדיו והחלב – יבשים חוצצים, לחים – אין חוצצים. הלכך רשאי הכהן לעבוד כשכף רגלו רטובה. [לדברי רב גידל בשם זעירי (מנחות כא.), אם מתחיל הדם להתייבש באופן שנמשך ונדבק קצת במגעו – חוצץ. וכן מובא בפוסקים. וצ"ע אם הוא הדין בשאר משקין (שפת אמת שם)].

חציצה בדברים לחים בבגדי כהונה; הנה מדברי הגמרא (כד): נראה שדיני חציצה שבין גוף הכהן לבגדיו ובינו לרצפה שוים הם, וא"כ נראה שמים שעל גוף הכהן אינם חוצצים בינו לבגדים. וצריך עיון בדברי המשנה-למלך (עבודת יוהכ"פ ב, ה) שכתב שכשגופו רטוב, המים חוצצים בינו לבגדים [ומה שהשוה זאת לרוח שבין בשרו לבגד – יש לדחות שם הבגד מופרד

מהבשר, משא"כ במים שעל הבשר] (עפ"י עמודי אור לו. וכבר הקשה כן הברכ"י ריש הל' תפלין). ויש מי שצדד לישב שרק במיעוטו אין הלח חוצץ מפני שהוא סר בקלות, אבל אם החציצה ברובה או בכלול, הגם שהוא לח ואינו מקפיד – חוצץ (עפ"י קהלות יעקב טהרות נח).

ג. בהולכת אברים לכבש, יש להקפיד על חציצה, שעבודה היא. אבל הולכת עצים למערכה לאו עבודה היא.

נו. מה דין הדברים המפורטים להלן לענין פיגול; לפגל את עצמם ואת אחרים כשחשב לאכלם חוץ לזמנם; להתפגל ע"י שאר הזבח כשחשב על הזבח לאכלו חוץ לזמנו; לחייב את האוכלם משום 'פיגול' –

א. עור, רוטב, קיפה, אלל-בהמה, עצמות, גידים, קרנים, טלפים, ביצי תורים, חלב מוקדשין, צמר שבראש הכבשים, שער שבזקן התישים.

ב. שליל ושלילא.

ג. אלל ומוראה של עוף.

ד. בשר ואימורים של פרים ושעירים הנשרפים.

א. עור הבהמה, רוטב וקיפה וכד' – החושב לאכלם חוץ לזמנו / למקומו – הזבח כולו כשר וגם הם עצמם, מפני שאינם ראויים לאכילה. חישב על הזבח לאכלו חוץ לזמנו – לא התפגלו והאוכלם פטור. וכן אין חייבים עליהם משום נותר וטמא.

והוא הדין לדברים הנאכלים שאינם מגוף הזבח, כגון חלב מוקדשין (בדדי הבהמה) וביצי תורים.

א. נסתפק במשנה למלך (פסוה"מ יח, ז) האם חייבים מלקות על אכילתם משום אכילת פסולי

המוקדשין. ובקרבן אורה כתב שכיון שאינם ראויים לאכילה – פטור מכל וכל.

ב. מחשבת הקטרה דינה כמחשבת אכילה, ולא חל פיגול על העצמות וכדו', הגם שלכתחילה

מקטירים את העצמות עם שאר הבשר, בעולה (עפ"י רמב"ם יד, ח; זבח תודה). ובשפת אמת כתב

להסתפק במחשבת הקטרה על עצמות עולה, שי"ל שנחשבות ראויות להקטרה.

ג. התוס' (מג. ד"ה והלבונה) צדדו שחל דין פיגול על עצים והאוכלם חייב כרת כשם שנתרבו לאכילה בטומאה.

ב. שליל (= עובר) ושלילא; החושב לאכלם חוץ לזמנו / מקומו – לא פיגל, לא את עצמם ולא את שאר הזבח.

חישב על הזבח – נתפגלו השליל והשלילא (ר' אלעזר. וכן סייע רבא ממתני') והאוכלם חייב (מפני שראויים לקצת בני אדם. אך כיון שאין דרכם להאכל, אין מחשבת פיגול עליהם).

לענין חיוב נותר וטמא – דעת הרמב"ם (פסוה"מ יח, כג) שחייב. ודלא כפשטות הברייתא. ודעת

התוס' נראה שפטור (ע' תד"ה פיגול וד"ה הא. וע' רעק"א ועוד).

ג. אלל (רש"י: גידי צואר. ויש פירושים נוספים) של העוף ראוי לאכילה ומפגל וגם מתפגל. אבל מוראת העוף (=

פרשו) אינה ראויה לכל בני אדם, הלכך אינה מפגלת לא את עצמה ולא את אחרים כשחישב לאוכלה חוץ לזמנו, אבל אם חישב על האלל – נתפגלה המוראה.

הרמב"ם כתב שזבח שנתפגל – אינו חייב על המוראה. וכנראה לא גרס בסוגיא 'אלל ומוראה' (מפרשים).

ד. בשר ואימורים של פרים הנשרפים; לדברי רבי שמעון (מג.) אין פיגול נוהג כלל בקרבנות שאינם נעשים על מזבח החיצון. לחכמים – יש תורת פיגול בהם, ודוקא כשחישב על האימורין, נתפגלו הם ונתפגל הבשר – כן אמר ר' אלעזר. אבל מחשבה על הבשר אינה מפגלת, שאין הבשר מן הנאכלים, לא לאכילת אדם ולא לאכילת מזבח.

ברמב"ם משמע שהאוכל מבשר חטאות הפנימיות שנתפגלו – אינו חייב כרת, מפני שאין להם מתירין. ודלא כרש"י (ע' רעק"א; רש"ש כאן ובמעילה ט. ואבי עזרי פסוה"מ יח. והשמיט דין 'פיגול באימורין נתפגלו הפרים).

דף לו

נז. האם המחשבות דלהלן פוסלות את הזבח? ומה דינו של האוכל ממנו?

- א. חשב להניח הדם או האימורים למחר; להוציאם חוצה.
- ב. חשב להניח הדם למחר ואח"כ חשב מחשבת פיגול.
- ג. ליתן את הדם שלא במקומו הראוי, בזמנו; שלא בזמנו.
- ד. שיאכלוהו או יקריבוהו ערלים או טמאים; חשב לערב את דמו בדם פסולים; חשב על הפסח לאכול נא או לשבור בו עצם.
- ה. שיאכלוהו טמאים חוץ לזמנו.
- ו. להכניס הדם להיכל.

א. שחטו על מנת להניח דמו או אימוריו למחר, או להוציאם לחוץ; רבי יהודה פוסל, שהמחשבה כמעשה. וחכמים מכשירים.

התוס' צדדו שמחשבת הוצאה אינה פוסלת לרבי יהודה אלא בדם ולא באימורים, שהרי אין הזבח נפסל בהוצאת האימורים לאחר עבודת הדם. ובמנחות (יח.) צדדו התוס' שמא מחשבת אימורין לר' יהודה לא פסלה אלא מדרבנן. והנצי"ב כתב שלא נפסלו אלא האימורים לבדם, והבשר ייאכל.

לדעת הכל אין חיוב כרת באכילתו.

ב. חשב מחשבת הינוח ואחר כך מחשבת פיגול; לדברי חכמים – הרי זה פיגול והאוכלו בכרת, שהרי לא נפסל במחשבה הקודמת. ורבי אבא אמר שגם רבי יהודה מודה לדבר, שנעשה 'פיגול'. ונדחו דבריו, שכיון שחשב מחשבת פסול אחרת, לא נקבע הפיגול במחשבת 'חוץ לזמנו'.

ג. חישב ליתן הדם על המזבח בזמנו, שלא במקומו; למ"ד שלא במקומו כמקומו דמי – כשר, למ"ד לאו כמקומו דמי – אמרו בגמרא שבדין היה לפסול לדעת ר' יהודה שסובר מחשבה כמעשה, אלא שר' יהודה עצמו סובר כמקומו דמי.

לחכמים, למ"ד לאו כמקומו דמי – פסול, כשאר מחשבת 'שלא במקומו' (עתוס' לעיל כו.). ויש סוברים שכשר מפני שאין מחשבת שלא במקומו אלא ב'מקום משולש' שדם ובשר ואימורין פוסלים בו (הר"י יום טוב – בתוס' לעיל כט.).

חישב ליתן חוץ לזמנו שלא במקומו – פסול, ואין בו כרת לאוכלו. ולמאן דאמר 'שלא במקומו כמקומו

דמי' – אמרו (לעיל כז) שפסול רק לר' יהודה הפוסל במחשבת הינות, אבל לדעת חכמים – כשר, שדבר אחר גרם לו להיאסר באכילה ולא מחשבת הפיגול.
כן נראית דעת הראב"ד להלכה (פסוה"מ טז, ו ע"ש בכס"מ).

ד. חשב שיאכלו או יקריבוהו טמאים; חשב לערב דמו בדם פסולים; לאכול הפסח נא או לשבור בו עצם – כשר. ואפילו לר' יהודה העושה מחשבה כמעשה, אין כאן מחשבת פסול לקרבן [ורבי יהודה לשיטתו שדם בדם לא בטל], או מחשבה בדבר התלוי בו ולא באחרים.

ה. חשב שיאכלוהו טמאים חוץ לזמנו; לדברי רבינא בר סלא הרי זו מחשבת פיגול והאוכלו בכרת. רבא אמר להוכיח כדבריו, ודחו הוכחתו.
ופסק הרמב"ם (יד, ט) שחייב. והוא הדין במחשב שיקטירו טמאים אימוריו חוץ לזמנו.

ו. חשב להכניס דמו להיכל; לחכמים כשר. ולרבי יהודה, מבואר בגמרא שתלוי הדבר במחלוקת תנאים בדעתו האם דם נפסל בכניסתו להיכל [גם אם לא נזרק על המזבח הפנימי], כי אז פוסל במחשבה זו (וגם עובר באזהרת לא תזבח... כל דבר רע. ערש"י ותוס'), אם לאו.
ומכל מקום אין חיוב 'כרת' לאוכלו.

נח. א. מה דינו של השוחט חטאת בדרום העזרה?

ב. מה דינו של טמא האוכל בשר הפסח שנזרק דמו ולא נצלה, או לחמי תודה שלא הורמו?

ג. מה דינו של האוכל אימורי קדשים קלים בטומאה?

א. השוחט את החטאת בדרום העזרה; מבואר בגמרא שנחלקו שני תנאים אליבא דר' יהודה האם עובר באזהרת לא תזבח... כל דבר רע ולוקה, או פטור (על דבר רע אתה מחייבו ולא אתה מחייבו על חטאת שנשחטה בדרום).

ב. רב חסדא בשם רב דימי בר חנינא אמר: בשר פסח שלא הוצלה ולחמי תודה שלא הורמו – חייבים עליהם כרת משום אכילת קדשים בטומאה, הגם שאינם ראויים כמות שהם לאכילה. רבא אמר להוכיח כדבריו, ודחו ההוכחה.

הרמב"ם פסק שחייבים (פסוה"מ יח, יט).

ג. האוכל אימורי קדשים קלים בטומאה – חייב כרת כאכילת בשר בטומאה (אשר לה' – לרבות אימורי קק"ל לטומאה). [בטומאת הגוף – דינו בכרת. ובטומאת בשר – בלאו פסחים כד:].

פרק רביעי; דף לז

נט. א. אלו קרבנות דינם בזריקה (בריחוק) מן הכלי על המזבח, אלו בשפיכה (מקרב) ואלו במתן אצבע?

ב. הניתנים בזריקה שנתנם בשפיכה, או להפך – מה דינם?

- ג. נתן מתנה אחת בלבד – האם כיפר?
- ד. האם קרבן פסח ומעשר בהמה, אימוריהם נקטרים ע"ג המזבח?
- ה. איזה קרבן ניתן במומו לכהן לאכילה, ואין מקריבים אחר תחתיו?
- ו. מה דינם של תמורת בכור, מעשר ופסח?
- א. באשם, בעולה ובשלמים נאמרה זריקה.
- ב. בקרבן פסח; מחלוקת תנאים אם בשפיכה על היסוד (ר' עקיבא, ר' ישמעאל אליבא דחד תנא) או בזריקה (ר' יוסי הגלילי. ע' פסחים סד:).
- א. מפשטות לשון הרמב"ם נראה שבכור ומעשר ופסח דינם בשפיכה. כן נקטו כמה אחרונים בדעתו. וי"א שכוונתו רק בדיעבד, אבל לכתחילה – בזריקה. וערש"י להלן (נו סע"ב) שמשמע שבכור ודאי בזריקה, כלשון הכתוב בו. ומחלוקת התנאים על הפסח. וסתם מתניתין להלן נוקטת שהפסח והמעשר כבכור, בזריקה.
- ב. למ"ד פסח בשפיכה, אין ברור אם יש בו דין שפיכת שיריים על היסוד, אם לאו. ובתוס' (נא) משמע שיש דין שפיכת שיריים בפסח. ואולם מדברי הרמב"ם אין במשמע כן (ע' בזה בשפת אמת; אגרות משה חו"מ ח"א קח).
- חטאת – מתן דמה באצבע.
- שירי הדם – בשפיכה על יסוד המזבח.
- ב. הניתנים בזריקה שנתנם בשפיכה – מחלוקת תנאים אם כיפר (כן שנינו בברייתא, וכן דעת רי"ש אליבא דחד תנא) אם לאו (רע"ק; חד תנא בדעת רי"ש).
- יש מי שכתב לחדש שכל שאינו ראוי לזריקה, כגון שנתערב דמו בקרבן שדינו בשפיכה שא"א לזרקו – זריקה מעכבת בו ואינו מכפר בשפיכה (עפ"י שאגת אריה לא. וע' גם אור שמח קרבן פסח ד, א). ויש חולקים (עתוס' פסחים פט. וע"ע שבט הלוי ח"ו קונטרס הקדשים ה).
- הניתן בשפיכה – לא יצא בזריקה, שאין זריקה בכלל 'שפיכה'.
- ג. כל הניתנים על המזבח החיצון שנתנם במתנה אחת – כיפר. ולבית שמאי, בחטאת – שתי מתנות (וכדלהלן). יש להסתפק לדעת בית הלל בחטאת שנתן מתנה אחת שלא על הקרן אלא בעליונו של מזבח – האם כיפר (שפת אמת. וצידד לתלות בשתי הדרשות שבגמרא).
- הניתנים על המזבח הפנימי, אפילו מתנה אחת אם חיסרה – מעכבת.
- ד. קרבן פסח (פסח דורות) ומעשר בהמה, אימוריהם נקטרים על המזבח (אך בכור... ואת חלבם תקטיר... וכן נתרבתה אליית כבש הפסח להקטרה, כדלעיל ט).
- ה. הבכור ניתן במומו לכהן לאכילה ואין מביאים אחר תחתיו (ובשרם יהיה לך; או מריבוי לך יהיה).
- ו. תמורת בכור ומעשר ופסח, הן וולדן וולד חלה קדושה עליהם אבל אינם קרבים (... לא תפדה קדש הם – הם קריבים ולא תמורתם) ואולם תמורת הפסח יש אופנים שקרבה (כמבואר בפסחים צו).

דפים לז – לח

ס. א. מהם המקורות לכך שקרבנות שדמם ניתן על מזבח החיצון, אם נתן מתנה אחת על המזבח – כיפר, ולדברי בית שמאי בחטאת שתי מתנות?

ב. האם מצאנו דמים שחציים ניתן בעליונו של מזבח וחציים למטה?

ג. חטאת חיצונית שחישב מחשבת פיגול באחת ממתנותיה – מה דינה?

ד. באלו דינים שוות המתנות האחרונות שבחטאת חיצונית למתנה הראשונה, ובאלו דינים הן דומות לשיירי הדם?

א. בשאר הקרבנות מלבד חטאת, למד תנא דברייתא שבמתנה אחת כיפר מודם זבחיך ישפך. ושאר תנאים שלמדו מן המקרא הוזה דברים אחרים, סוברים כבית הלל שחטאת שנתנה במתנה אחת – כיפר (כדלהלן) ולמדים שאר הקרבנות מחטאת.

הרמב"ם הביא קרא ד'ודם זבחיך ישפך' הגם שהביאו גם לדינים אחרים, כי כן דרכו בכ"מ להביא הלימוד הפשוט בעיניו (כס"מ ועוד).

בחטאת חיצונית – לבית הלל, מתנה אחת מעכבת. ואמר רב הונא שדרשו מקרנת, קרנת, קרנות – הרי ארבע; שלש למצוה ואחת לעכב, שאין לומר כולן למצוה – דכפרה בכדי לא אשכחן. אבעית אימא, כיון שהמקרא מורה על שש והמסורת על ארבע הועילו שניהם וכאילו כתוב חמש פעמים, ארבע למצוה וקרן אחת שנה עליה הכתוב לעכב. תנא דברייתא למד משלש פעמים וכפר שנאמרו בחטאות חיצוניות, שאפילו חסר שלש מתנות – מועיל.

בית שמאי דרשו משלש 'קרנות' כאילו כתיב שש פעמים [שלשיטתם יש אם למקרא] – הרי שנה הכתוב על שתי קרנות, לעכב.

ב. לא מצינו מתנות דמים שחציון למעלה וחציון למטה במקום אחד; –

הזאת דם פר יוהכ"פ, אינן מכוונות למעלה ולמטה מחציו של מזבח (אמנם משמע שאם יצאו חציון למעלה וחציון למטה לית לן בה, אבל אין הקפדה בדבר אלא כל המזבח כשר).

בשאר חטאות פנימיות היו ההזאות על קרנותיו וגגו של המזבח ולא למטה. ואמנם יש בהן שפיכת שיירים על היסוד [ולפי דעה אחת היא מעכבת בחטאות פנימיות כשאר מתנות] – אך זו היתה במזבח החיצון ולא במקום אחד עם שאר מתנות.

חטאות חיצוניות של בהמה – דמם ניתן למעלה [ואמנם השיריים נשפכים ליסוד המזבח, אבל אין שפיכתם מעכבת הלכך אינם בכלל מתנות הדם. לפרוש רבנו תם, יש תנא הסובר ששיירי חטאות חיצוניות מעכבים. וקשה לפי"ז הא אשכחן מתנות שחציון למעלה וחציון למטה. כן הקשו התוס' להלן לט].

שאר הקרבנות [מלבד עולת העוף] – זריקת דמם למטה.

ג. המחשב מחשבת פיגול באחת ממתנות החטאת החיצונית; לבית הלל אינו פיגול אלא אם חישב בראשונה, שהיא לבד המתירה. ולבית שמאי – בשתים הראשונות.

לפרש"י אם חישב באחת אינו פיגול לבית שמאי, מפני ששתיהן מתירות ואין מפגלין בחצי מתיר. והתוס' צידדו לדייק מהתוספתא שדוקא אם נשפך הדם לאחר מתנה אחת סוברים ב"ש שלא פיגל במחשבתו הראשונה, שהרי לא קרבו כל מתיריו. אבל אם נתן מתנה שניה כתיקונה – פיגל בראשונה, שמפגלים בחצי מתיר.

ד. הדינים המשותפים למתנות אחרונות ולמתנה ראשונה:
זרק בחוץ (-את הדם שנשאר לאחר מתנה ראשונה) - **חייב**. [ולרבי נחמיה, אף שיירי הדם שהקריבם בחוץ - חייב];
 אינן נעשות בלילה, שהדם נפסל בשקיעת החמה ושוב אי אפשר ליתנו על המזבח.
 בספר חזון איש (לקוטים סוס"י א) כתב שהוא הדין בשיריים, דלא כמש"כ בלקוטי הלכות ששיריים אינם נפסלים אלא בעלות השחר (וכן כתב להוכיח בקה"י כתב מהירושלמי);
אסורות בזרים ואם זרק חייב מיתה (רש"י).
א. נראה פשוט שהוא הדין לבעלי מום ולשאר פסולי כהונה (מנחת חינוך רפח, ו).
ב. כתב החזו"א (לקוטים א) שנראה שגם בשיריים יש דין זרות;
 נעשות בכלי שרת בלבד; על קרנות המזבח; ניתנות באצבע;
 נפלו על הבגד - טעון כיבוס. כן אמר רב פפא, ולמסקנא ראייתו נדחתה (ערש"י ותוס'). ואולם רבינא פרש הברייתא כמותו (להלן לט). [לר' נחמיה - אף דם הראוי לשיריים שניתז על הבגד - מטעין כיבוס];
 הדם נשאר בכוס שנתן ממנה מתנות אחרונות - דינו כשיריים של מתנה ראשונה, וטעון שפיכה על היסוד.

הדינים ששוו בהם מתנות אחרונות לשיריים:
 באות לאחר מיתת הבעלים (לפי שאין שם חטאת גמורה עליהן להיות כחטאת שמתו בעליה. רש"י).
 אינן מתירות הבשר - שכבר הותר במתן ראשון.
 אינן פוסלות במחשבה, כפיגול וכו'.
 נכנס הדם להיכל לאחר מתנה אחת - אין כאן פסול, שאין פסול זה אמור אלא בדם הראוי לכפרה.

דף לט

סא. א. מה דינם של שיירי הדם הטעונים שפיכה ליסוד, לענין ההלכות דלהלן: העלאתם בחוץ; כיבוס בגדים; פסול מחשבה; עיכוב כפרה - בחטאות חיצוניות ופנימיות?
 ב. מה דין דם שנדחה, הנשפך לאמה - לענין אותם דברים?
 א. דם חטאות החיצוניות הראוי להישפך ליסוד, המעלהו בחוץ - פטור. ורבי נחמיה מחייב (ע"ע להלן קיא. ובמפרשים);
 אין בו דין כיבוס בגדים אם ניתז על הבגד, ולא פסול מחשבה, ואינו מעכב הכפרה.
 ואפילו לר' נחמיה אינו מעכב (רש"י ותוס'). ולפרוש רבנו תם, לריו"ח (ק"ב) בשיטת רבי נחמיה מעכב כפרה.
 ולענין כיבוס, בתחילה רצו לומר שלרבי נחמיה טעון כיבוס, ודחו ההוכחה.
 בחטאות פנימיות, ישנה דעה ששפיכת שייריהם מעכבת, ולפיה מחשבה מועלת בהם והבגד טעון כיבוס. אבל לדעת הסוברים שאין שפיכת השייריים מעכבת (וכן סתמה המשנה להלן מז), דינן כבחטאות חיצוניות.
 ב. דם שנדחה ודינו להישפך לאמה היוצאת מהמקדש - אין בו כל הדינים הנ"ל.

סב. אלו מהדברים דלהלן מעכבים כפרת הקרבן, ואלו אינם מעכבים? -
 מתנות דם של חטאות פנימיות ושל שעירי רגלים וראשי חדשים; שפיכת שירי הדם שלהם; סמיכה על קרבנם.

כל מתנות הדם של חטאות פנימיות; פר יום הכפורים, פר העלם דבר של ציבור, פר כהן משיח ושעירי עבודה זרה – אפילו חיסר אחת מהן לא כיפר. אבל שעירי רגלים וראשי חדשים שהם חטאות חיצוניות – מתנה אחת מעכבת (ולבית שמאי – שתיים).
שפיכת הדם וסמיכה – אינן מעכבות כפרה. מלבד שפיכת הדם בפנימיות לדעת תנאים אחת (ר' נחמיה ועוד כדלהלן נב:). וכן דעת תנא דברייתא להלן מב: לענין פר יום הכפורים – דלא כסתם מתניתין להלן מז:).

דפים לט – מ (מא)

סג. א. כיצד נדרש הכתוב בפר העלם דבר של ציבור ועשה לפר כאשר עשה לפר החטאת כן יעשה לו. וכפר עליהם הכהן ונסלח להם?

ב. מה דרשו מהמלים ונתן הכהן מן הדם על קרנות מזבח קטרת הסמים לפני ה' אשר באהל מועד... – האמורים בפרשת פר כהן משוח?

ג. מה למדו מהמלים: וטבל הכהן את אצבעו בדם שבפרשת פר כהן משוח?

ד. כיצד נדרשים המלים וכלה מכפר את הקדש בפרשת יוהכ"פ?

א. ועשה לפר כאשר עשה – בא לכפול בהזאתו; לימד שאם חיסר אחת מהן לא עשה ולא כלום.

כן יעשה – גם ארבע מתנות שעל גבי המזבח מעכבות [ולא רק מתן שבע המעכב בשאר מקומות – בפרה ונגעים (כן הסיק אביי גם לר' יהודה, ואולם בתחילה אמרו שלר' יהודה אין צורך לכך אלא ללמד על סמיכה ושפיכת שירים בפר יוהכ"פ)].

ועשה לפר כאשר... – זה פר יוהכ"פ [בא להשוותו לפר העלם דבר, שנוהגות בו אף אותן הלכות שלא נתפרשו במקומו (רב פפא. וכן אמר רבי בברייתא). ורב נחמן בר יצחק פרש שבא ללמד שאפילו מתנות הדם שעל המזבח שאין סדרן מעכב אליבא דר' יהודה, חיסרון של אחת מהן מעכב. ואמרו (להלן מא) שיש בדבר שתי דעות תנאים; תנא דבי רב למד רק לענין 'את בדם וטבילה', אבל שאר דברים נלמדים ממקורות אחרים. ותנא דבי רבי ישמעאל למד לכל מה שאמור בענין].

רבי ישמעאל דרש (מא) לפר – לפר העלם דבר, לכפול בהקישו לפר כהן משיח, כדי שיהא ניתן ללמוד ממנו יותרת ושתי כליות למקום אחר.

ולתנא דבי רב שמפרש 'לפר' – פר יוהכ"פ, זה שלמדים יותרת וכליות למקום אחר, הוא מקרא ד'כאשר יורם משור זבח השלמים' האמור בפר כהן משוח. (עפ"י גמרא להלן מט: וברד"ה להכי).

כאשר עשה לפר – זה פר כהן משיח.

לפר החטאת – אלו שעירי עבודת כוכבים [שדינם כפר העלם לכל הלכותיהם].

כן יעשה לו – ולא לשעירי הרגלים וראשי חדשים, שאינם נשרפים ולא נעשים בפנים כפר העלם דבר. וכפר – אע"פ שלא סמך.

ונסלח – אע"פ שלא נתן שירים.

ב. מזבח קטרת הסמים – שאם לא נתחנך המזבח בקטורת הסמים – לא היה מזה.

אשר באהל מועד – שאם נפחתה תקרה של היכל – לא היה מזה.

יש מי שכתב, דוקא לענין הזאה ריבה הכתוב, אבל זביחת שאר קרבנות היתה קיימת אפילו נפחתה תקרת היכל (עפ"י פורת יוסף לגר"י ענגל ח"ב. ע' הר צבי).

אשר באהל מועד – רבי יהודה דרש מכאן שצריך ליתן מהדם על כל הקרנות שבהיכל (עפרש"י). ורבי שמעון – 'אשר' לא דריש.

ג. וטבל – ולא מספג (=מקנה בדופני הכלי. רש"י).
 את – להכשיר 'אמ'ין שבאצבע (= שלפוחיות. שטפלות לאצבע ונחשבות כמוה).
 אפשר שדבר אחר, הגם שאינו מקפיד עליו ואינו מהוה חציצה בשאר הלכות – אינו נחשב
 'אצבע'. לא נתרבו אלא אמין (חזו"א יב,ד).
 בדם – שיהא בדם שיעור טבילה מעיקרא (= משעת קבלה ראשונה, לאפוקי קיבל פחות מכדי טבילה
 בכוס אחת ופחות מכדי טבילה בכוס אחרת, וצירפן אח"כ).
 משמע בתוס' כאן, וכן כתבו רש"י ותוס' במנחות (ו:): ששיעור קבלת הדם של כל קרבן משתנה
 לפי מתנותיו, אם כדי שתי מתנות שהן ארבע, או ארבע מתנות או שבע. ויש סוברים שבכל
 הזבחים שיעור הדם הנצרך בשעת קבלה הוא בכדי הזייה, כיון שמקור הדין נאמר בחטאת
 פנימית (ע' משנה למלך מעשה הקרבנות ד,ה; קרן אורה ויד דוד שפ"א וטהרת הקדש – מנחות ז-ה; אור שמח
 מעשה"ק ה,ט).

ד. רבי עקיבא אמר: אם כיפר (כפרה המעכבת בשאר מקומות, כלומר הזאות) – כילה (אע"פ שלא שפך
 השיריים ליסוד). ואם לא כיפר – לא כילה.
 אמר לו רבי יהודה, מפני מה לא נאמר (כפי משמעות סדר המקרא): אם כילה (הכל, גם שפיכת שיריים)
 – כיפר, ואם לא כילה – לא כיפר.

דף מא

סד. א. היכן הוקשו פר העלם דבר של צבור ושעיר ע"ז, ולשם מה הוקשו?
 ב. מה למדו מפר העלם דבר לפי יום הכפורים?
 ג. מפני מה נאמרו יותרת ושתי כליות בפר כהן משיח ולא בפר העלם דבר של צבור?
 ד. למה נאמרה 'פרוכת הקדש' בפר כהן משיח ואילו בפר העלם דבר של צבור לא נאמר אלא 'הפרוכת'?
 א. שני לימודים נאמרו להקיש פר העלם דבר ושעיר עבודת כוכבים; אחד, מיתור החטאת שנאמר בפרשת
 פר העלם דבר. ועוד כפל בהקש בפרשת שעירי ע"ז חטאתם על שגגתם שעבודת-כוכבים דינה כשאר
 שגגות של העדה.
 והוצרכה הכפלת ההקש ללמד לאותם דינים שאינם מפורשים בפרשת פר העלם דבר, הקטרת יותרת ושתי
 כליות, שגם הם נוהגים בשעירי ע"ז כמו בפר העלם.
 ב. מיתור לפר שבפרשת פר העלם דבר, למד תנא דברייתא לרבות פר יוהכ"פ. ופרש רב פפא (ותניא כוותיה)
 שהוצרך להלכות 'את, בדם, טבילה' [אבל לענין עיכוב הזאות – למדו מ'חוקה', או, לדעת ר' יהודה
 מ'זכלה מכפר את הקודש']. ולתנא דבי ר' ישמעאל למדו לכל האמור בענין, כגון עיכוב הזאות – לפר
 יוהכ"פ. (או להקטרת יותרת ושתי כליות. ועתוס').
 רבי ישמעאל למד לפר יוהכ"פ מקל וחומר מפר העלם-דבר, ולא מיתור הכתוב.

ג. משל למלך בשר ודם שזעם על אוהבו ומיעט בסרחונו מפני חיבתו. לכך קיצר בדברים בקרבן חטא הציבור,
 ולא פרט הקטרת יותרת ושתי כליות כי אם בפר כהן משיח.

להלן (מט): פרש רבא שלכך נאמרו יותרת ושתי כליות בפר כהן משיח ולא בפר העלם דבר, כדי ללמד שדבר הלמד בהקש אינו חוזר ומלמד בהקש. ומ"מ נתנו כאן טעם אחר בדבר, מכך שהכתוב השמיענו זאת דוקא בפרשה זו ובאופן זה (ע"ש בתוס'). ובלאו הכי נמי י"ל דהכא תנא דבי רבי ישמעאל קאמר לה, ואילו הדרשה דלהלן לא אתיא אליבא דתנדר"י, כמו שכתבו שם רש"י ותוס'.

ד. את פני הפרכת (ולא 'פרכת הקדש' כדלעיל בפר כהן משיח) – משל למלך בשר ודם שסרחא עליו רובה של מדינה, שאין פמליא שלו מתקיימת. כך, כיון שרוב ציבור סרח כביכול אין כאן קדושה (רש"י).

דפים מא – מב

סה. מה דינם של חטאות פנימיות וחיצוניות, באופנים הבאים:

א. נתן מתנות הדם הראשונות בשתיקה והאחרונות במחשבת 'חוץ לזמנו'.

ב. ראשונות במחשבת 'חוץ לזמנו' ואחרונות בשתיקה.

ג. נתן חלק מן המתנות במחשבת 'חוץ לזמנו' וחלקן במחשבת 'חוץ למקומו' או 'שלא לשמה'.

ד. נתן מקצת מתנות פר יוה"כ פונשפך הדם, ושחט פר אחר ופיגל בשחיטתו.

א. מתנות ראשונות בשתיקה ואחרונות במחשבת 'חוץ לזמנו'; חטאת חיצונית – כשרה. פנימית – פסולה, ואין באכילתה כרת.

מבואר בתוס' שאין הקרבן פסול אלא מדרבנן, כיון שאין מפגלין בחצי מתיר, לכך מהתורה כשר. ובדעת הרמב"ם יש שכתבו שנראה שפסול מן התורה (כ"כ בשו"ת אחיעזר. ואולם כמה אחרונים נקטו דברי התוס' כדבר פשוט וללא חולק).

לפי דחיית הגמרא את הוכחת ריש לקיש, יש לומר שלדעת רבי מאיר מפגלין בחצי מתיר, והרי זה פיגול וב'כרת'. אך זה רק לדעת רבא, אבל לרבה אין באופן זה חיוב כרת משום שלא נחשב 'קרבו מתיריו', ואי אתה מוצא חיוב כרת לר"מ בחצי מתיר בהזאות אלא כאשר עשה העבודה בכמה פרים, כגון שנשפך הדם ושחט אחר, ששלמה עבודת פר אחד כולו.

בספר שפת אמת (מנחות טז.) צדד שגם לחכמים שאין מפגלים בחצי מתיר, עובר ב'לאו' במחשבתו.

ב. מתנות ראשונות במחשבת 'חוץ לזמנו' ואחרונות בשתיקה; חיצוניות – פיגול וב'כרת', שהרי רק מתנה אחת [ולב"ש שתיים] מתרת ומפגלת. פנימיות – לחכמים: פסול ואין בו כרת. לר' מאיר: פיגול וב'כרת', שהעושה על דעת ראשונה עושה. והוא הדין לשיטתו כאשר חישב בשלש מתנות ראשונות וברביעית שתק – עשאה על דעת ראשונה, הגם שאמר בפירוש בשניה ובשלישית ולא סמך אז על דעתו הראשונה. וה"ה בשחיטת בראשונה ושתק בשניה וחישב בשלישית (עפ"י תירוצי רבא ורב אשי). הלכה כחכמים (וע' מנחות טז מח' רב ושמואל).

ג. חלק מהמתנות במחשבת 'חוץ לזמנו' וחלק ב'חוץ למקומו'; בחטאות חיצוניות, הקובע הוא מתן ראשון [או שנים הראשונים, לב"ש], אם חישב חוץ לזמנו – פיגול, חוץ למקומו – פסול. פנימיות – פסול ואין בו כרת.

לרבי יהודה (כט) כל שמחשבת הזמן קדמה למחשבת המקום – פיגול. (ואפילו לאילפא שבעבודה אחת הוי עירוב מחשבות אף לר' יהודה, לפמש"כ התוס' לא אמר אילפא אלא בשחיטת סימן אחד).

ד. נתן מתנות הדם של פר יוהכ"פ בפנים ונשפך ושחט פר אחר במחשבת פיגול; מבואר בגמרא לכאורה שאין זה פיגול בחצי מתיר אלא במתיר שלם.
הרמב"ם לא הביא דין זה, וכבר עמדו על כך האחרונים (ע' קרן אורה ושפת אמת).

דף מב

- סו. א. סך מתנות הדם בפר ובשעיר יוהכ"פ, כמה? כיצד חלוקתן?
ב. כמה מתנות-דם יש בפר כהן משוח ובפר העלם דבר של צבור, וכיצד חלוקתן?
א. לדעה אחת: 43 מתנות; 8 בין הבדים (עומד בין בדי ארון ומוזה 1 למעלה ו-7 למטה כנגד עובי הכפורת, ולא היה הדם נוגע בה) מדם הפר, ועוד 8 מדם השעיר. ועוד כנגדן 16 על הפרוכת, ועוד 4 מתנות מדם מעורב מפר ושעיר על קרנות המזבח. ועוד 7 על טהרו.
ישנה דעה הסוברת שמתן הדם שבקרנות אינו מעורב, אלא גם הוא בא בנפרד בדם הפר ובדם השעיר, ולדעה זו יש 47 מתנות.
ולדעה אחת ששפיכת שיריים מעכבת, הרי 48 מתנות מעכבות.
ב. בפר כהן משוח וכן בפר העלם דבר של ציבור יש 11 מתנות; 7 שעל הפרוכת ועוד 4 על קרנות מזבח קטורת הסמים.

דף מג

- סז. א. הקומץ את המנחה כדי לאכול שייריה חוץ לזמנו, ואכל את הקומץ – מה דינו? מה דינו אם העלהו לקומץ על המזבח, ומה הדין אם חזר והורידו? (וכן בשאר פסולים, שהעלם ואח"כ הורידם)?
ב. קומץ פיגול שחציו העלהו על המערכה וחציו מונח על הקרקע – מה יעשה בחצי המונח למטה?
ג. הפיגול הנותר והטמא שהעלם לגבי מזבח – מה דינם?
א. האוכל קומץ פיגול – הרי הוא כשאר אוכל קדשים פסולים, אבל אינו בחיוב כרת – לפי שאין דין כרת באכילת פיגול אלא כשיש דבר אחר המתירו, לא כשהוא עצמו 'מתיר', וכדלהלן.
העלהו על המזבח – לא ירד. הורידו – לא יעלה. ואם כבר משלה בו האור והורידו – יעלה, שכבר נפקע פיגולו ונעשה לחמו של מזבח.
א. המפרשים (עתוס'; פנים מאירות; חק נתן ועוד) נחלקו האם פקע פיגולו ממנו לפני שמשלה בו האור, אם לא. ואולם אין נפקותא בדבר לענין חיוב בקומץ, שהלא אין בו חיוב אכילת פיגול לעולם).
ב. הוא הדין לשאר פסולים שנפסלו בקודש – אם עלו לא ירדו, ואם ירדו – לא יעלו. ואם משלה בהן האור וירדו – יעלו. ויש סוגי פסולים [שאין פסולן בקודש] שאפילו אם עלו – ירדו. אך אם משלה בהם האור – לא ירדו (כ"כ התוס' בסוף המסכת). וכתב המשנה-למלך (תמידין ג,1) שאם ירדו – לא יעלו.

- ב. קומץ פיגול שחציו עלה על המזבח וחציו מונח על הקרקע; אמר רב אחאי: מעלהו לכתחילה על המזבח

[שהרי כשעלה על המזבח ומשלה בו האור וירד – מעלהו, ואעפ"י שהקומץ מופרד ואינו מחובר מועילה משילת האור על כולו כאילו היה דבר אחד, וא"כ הוא הדין אם מקצתו עלה, כאילו עלה כולו].

א. משמע מרש"י שאפילו אותו חלק מעולם לא היה על המזבח. וכן הסכים רבנו תם, וכן משמע מהרמב"ם. וכן פסק בספר ליקוטי הלכות. ודלא כהתוס' (מב: ד"ה הקומץ; כריתות יד. ד"ה פקע) שצדדו שאם לא היה מעולם על המזבח – לא פקע פיגולו ממנו ואסור להעלותו, ורק כשעלה והורד – מעלהו שוב.

ב. אבר שחציו על המזבח וחציו בחוץ – אפשר שדינו שונה מקומץ ואינו מעלהו (עפ"י שטמ"ק כריתות יד אות ט. וע"ש בתוס').

ג. אמר ר' יצחק א"ר יוחנן: הפיגול והנותר והטמא שהעלם לגבי מזבח – פקע פיגולו. הלכך האוכלו אינו חייב משום אותם איסורים. והעמיד רבי זירא דבריו כשמשלה בהן האור.

א. במנחת חינוך (קמד, יב) צדד שבכל אופן אסורים באכילה משום פסולי המוקדשין. ואולם באחיעזר (ח"ב כו, ד) כתב שמדברי התוס' נראה שמוותר.

ב. דוקא באותם חלקים הראויים למזבח, אבל כגון בשר שלמים – לא פקע האיסור. כן מבואר בסוגיא (מנ"ח קמד, יב; קמה, יא).

ג. כתבו אחרונים: לן או נטמא לאחר שמשלה בהן האור וירדו מן המזבח – נאסרו מחדש.

דפים מג – מד

סח. א. והנפש אשר תאכל בשר מזבח השלמים אשר לה, וטמאתו עליו ונכרתה הנפש ההוא מעמיה – טומאתו על מי, על האדם האוכל או על הבשר?

ב. מדוע פרטה התורה טומאת שרץ וטומאת מת בענין אכילת מעשר ותרומה בטומאה?

א. וטמאתו עליו... ונכרתה – על האדם האוכל, ולא על הבשר; – נאמר כאן 'טומאתו' ונאמר להלן (בביאת מקדש) 'טומאתו', מה להלן בטומאת הגוף הכתוב מדבר, אף כאן בטומאת הגוף.

רבי יוסי אומר: מכך שנקט הכתוב לשון יחיד (וטמאתו עליו) ולא לשון רבים המתאמת לשלמים המוזכרים שם – משמע שהמדובר על טומאת הגוף (כן פרש"י. וע' שטמ"ק פרוש אחר וע"ע בשפ"א).

רבי נימק באופן אחר (וכפירוש רב יצחק בר אבדימי, לפרש"י): הכתוב שלפניו כבר סיים לדבר על טומאת בשר ועבר לדבר על האדם (והבשר אשר יגע בכל טמא... והבשר כל טהור יאכל בשר). ואל תתמה על שנקט לשון זכר ולא נקבה – שמשמע לכאורה שמדובר על הבשר ולא על 'הנפש' הכתובה קודם לכן ולאחר מכן – כי גם הפסוק שלאחר מכן פותח בלשון נקבה ומסיים בלשון נקבה, ובאמצע כתב ואכל – לשון זכר. אחרים אומרים וטמאתו עליו – מי ששייך שהטומאה תפרח ממנו. יצא בשר שאין טומאה פורחת ממנו.

ב. האוכל מעשר בטומאה – עבר ב'לאו' (ולא יאכל מן הקדשים כי אם רחץ בשרו במים). ואילו בתרומה – דינו במיתה (ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים... ומתו בו כי יחללו). ופרטה תורה טומאת שרץ וטומאת מת לומר שאין חילוק ביניהם. שאילו נאמרה טומאת שרץ לבדה הייתי אומר שהאוכל מעשר (הקל) בטומאת מת (החמורה) דינו במיתה, כדין האוכל תרומה (החמורה) בטומאת שרץ (הקלה). [וכן להפך, אילו נאמרה טומאת מת בלבד הוה אמינא האוכל תרומה בטומאת שרץ הקלה – יהא בלאו בעלמא ולא במיתה].

דף מד

ט. א. אלו דברים יש בהם תורת 'פיגול' והאוכלם בכרת, אלו דברים אין בהם 'פיגול', ואלו ששנויים במחלוקת?

ב. לוג שמן של מצורע – מהי מצוותו? מהם דיניו לענין מעילה ופיגול?

ג. מה דרשו מריבוי הכתוב כל האמורים במתנות כהונה: זה יהיה לך מקדש הקדשים מן האש, כל קרבנם לכל מנחתם ולכל חטאתם ולכל אשם אשר ישיבו לי, קדש קדשים לך הוא ולבניך?

א. כל הזבחים והעופות והמנחות שיש להם מתירים, בין לאכילת מזבח בין לאכילת אדם – יש בהם פיגול. ולדברי רבי שמעון, רק באלו הבאים על מזבח החיצון, לא הפנימי.

ואולם דברים שהם עצמם 'מתירין', את אחרים או את עצמם – אין בהם דין 'פיגול', והאוכלם אינו חייב כרת.

דבר שהוא גם 'מתיר' אחרים וגם נותר ע"י דבר אחר; לפי תירוץ אחד בתוס' (ד"ה והלבונה)

נראה שאין בו דין פיגול, שאינו דומה לשלמים. ולכך אין פיגול בלבונה הגם שניתרת ע"י

הקמיצה. ולתירוץ אחר אין ראייה לדבר.

ואלו פרטיות:

הדברים שיש בהם פיגול; אמורי הקרבנות [ולדברי שמעון, רק בקרבנות הקרבים על מזבח החיצון כאמור], בשרם, שיירי המנחות.

הדברים שאין בהם דין פיגול; הקומץ, הקטורת, הלבונה, מנחת כהנים וכהן משיח (שהן כליל), הדם (אפילו שיירי הדם לאחר הזריקה. עתוס'), הנסכים הבאים בפני עצמם [בין שנדבם בפני עצמם, בין הבאים בגלל הזבח אלא שהביאם בהפלגה מן הזבח].

משמע שאין באלו אפילו פסול בעלמא (תוס' מנחות כה. ד"ה הא).

השנויים במחלוקת; נסכים הבאים עם הזבח – לדברי רבי מאיר נעשים פיגול, שהזבח מתירם. לחכמים

– אינם 'פיגול'. וכן לוג שמן של מצורע הבא עם האשם – מחלוקת ר"מ וחכמים.

הלכה כחכמים.

חטאות פנימיות – לדברי רבי שמעון אין חייבים עליהן משום פיגול (אבל הם פסולים. לעיל יד), ולחכמים

– חייבים. רבי אלעזר משום ריה"ג אומר: דוקא כשחישב בדברים הנעשים בעזרה (כמו שחיטה וקבלה)

על דברים הנעשים בעזרה (שפיכת שיריים, הקטרת אַמורים), אבל חישב בפנים (=בהיכל) או חישב על

דברים הנעשים בפנים – לא פיגול (אבל פסל. תוס'; זבח תודה. וע' חו"ב מנחות ג, ח). אמר רבה בר אבא אמר

רב: הלכה כר' אלעזר שאמר משום ריה"ג.

ב. לוג שמן של מצורע; תחילה נותן הכהן מן השמן [אשר יצק על כף ידו השמאלית] שבע הזאות לפני ה'.

ומיתר השמן אשר על כפו נותן על תנוך המיטה ובהונותיו [ויוצק מן הנותר שבכפו על ראש המיטה].

לאחר המעשים הללו, כל לוג השמן ניתן לכהן ונאכל כשאר קדשי קדשים ליום ולילה.

כל עוד לא היזה ולא נתן על הבהונות – אסור לאכול השמן (מדרבנן (רש"י). והרמב"ם כתב שלוקה, כאוכל

קדשים לפני זריקת הדם). ונחלקו רבי וחכמים מהו הדבר המתירו בהנאה מדין תורה; האם זריקת דם

האשם (חכמים) או שבע הזאות של גבוה (רבי). ואם לא נתקדש השמן בכלי בשעת זריקת דם האשם –

מודים חכמים שמתנות השמן הן המתירות אותו באכילה ולא דם האשם.

ונפקא מינה למעילה; יש בשמן דין מעילה רק עד זריקת הדם, וכיון שנוזק – אין בו מעילה

שהרי הותר מן התורה [ומ"מ לא נהנים ממנו מדרבנן]. לרבי, יש בו דין מעילה עד שיתן מתנותיו (– מתן שבע (רש"י). ובקרבן אורה צדד בדעת הרמב"ם שלרבי יש בו מעילה עד לאחר מתן בהונות).
יש מי שכתב שאין דין מעילה בשמן הבא בפני עצמו, אלא כשבא עם האשם (מין ר"ז הלוי.
ואין הדבר מוסכם).

פיגול באשם; לחכמים אין חייבים משום פיגול על לוג השמן (כיון שיכול לבוא בנפרד מן הזבח, ואז אין הדם מתירם אלא מתנות השמן עצמו הן המתירות, כנ"ל). ולר"מ, אם בא הלוג עם הזבח – יש בו חיוב פיגול. (הלכה כחכמים, כנ"ל).
חישב בשעת הזאת השמן לאכלו חוץ לזמנו; רב יוסף אמר בתחילה שלדעת רבי – פיגול, שהרי המתנות הן המתירות וכמי שפיגל בזריקת הדם. ואולם רב ירמיה תמה וחלק, שאין מפגלים אלא בדם או בקומץ, ולא בשמן.

ג. כל קרבנם – לרבות לוג שמן של מצורע, הגם שאינו 'מן האש' – ניתן הוא לכהן לאכילה.
לכל מנחתם – לרבות מנחת העומר ומנחת קנאות ששייריהם ניתנים לכהן לאכילה, הגם שבאות להתיר / לבירור עוון, והייתי אומר שכיון שאינן באות לכפרה, אינם בכלל ואכלו אותם אשר כפר בהם).
ולכל חטאתם – לרבות חטאת העוף. ואין אומרים, נבילה היא ואסורה באכילה שהרי לא נשחטה אלא נמלקה.
ולכל אשם – לרבות אשם נזיר שהוא בא להכשיר (–להתחלת נזירות טהרה) ולא בא על חטא מסוים. [וכן אשם מצורע – אלא ששם נכתב בפירוש במקומו שנאכל לכהנים].
אשר ישיבו – זה גזל הגר.
לך הוא – שלך יהא, אפילו לקדש בו את האשה.

דף מה

ע. א. מהם הדינים המיוחדים לקדשי עכו"ם, ומה מקורם?
ב. דברים שאין להם מתירים – האם חייבים עליהם משום 'נותר' וטמא?
ג. מה המשותף לפסולים נותר ופיגול שאין בפסול טומאה, ומה המשותף לנותר ולטומאה שאין בפיגול?
א. לדברי רבי שמעון, קדשי עכו"ם אין חייבים עליהם משום אכילת פיגול, נותר וטמא. (נאמר בטומאה בני ישראל, וממנה למדים ממנה בגזרה שוה לנותר, ומנותר למדים בג"ש לפיגול).
השוחטם (והמעלם. ספרי; רמב"ם) בחוץ – פטור (שנאמר בפרשת שחוטין חוץ בני ישראל (הר"ם בשיטמ"ק).
ובספרי דרשו מפן תעלה עלתיד – ולא עולות עכו"ם).
אין בהם מעילה (חטא חטא מתרומה שנאמר בה בני ישראל), אבל אסור להנות מהם מדרבנן. ודוקא בקדושת מזבח שהיא קדושת הגוף, אבל קדושת בדק הבית (שהיא קדושת דמים ואינה דומה לתרומה) – יש בה מעילה.
לפירוש אחד בתוס', דלא כרש"י, אלו הם דברי רבי יוסי, אבל לרבי שמעון בכל אופן אין בהם מעילה.
אין עושים תמורה (שהוקשה תמורה למעשר בהמה, ואין עכו"ם מביאים מעשר בהמה לפי שאינם בקרבנות חובה. ובמסכת תמורה מיעטו עכו"ם מבני ישראל האמור בפרשת תמורה (עפ"י תוס').
אין חילוק אם העכו"ם עצמו אמר 'הרי זו תמורה' או אמר לישראל להמיר – בכל אופן אין חלה התמורה (תוס' ריש תמורה; זבח תודה).

ואין מביאים נסכים אבל קרבנם טעון נסכים. (ואם שלח דמי נסכים עם קרבנו – יקרבנו משלו, ואם לאו – קרבים משל צבור (רש"י ועוד).
אמר רבי יוסי: בכלום רואה אני להחמיר, כקדשי ישראל.
ומודה ר' יוסי לענין ריצוי ציץ על עוון טומאה, שאינו בקדשי עכו"ם, דלאו בני הרצאה נינהו.
א. הרמב"ם פסק הלכה כר' שמעון, מלבד לענין שחוט חוץ פסק (בסוף הל' מעה"ק) כר' יוסי שחייבים עליהם. (וע' בכס"מ ובשאר מפרשים טעם הדבר). ודוקא כשהקדיש עכו"ם בארץ ישראל, אבל בחו"ל – המקריבם בחוץ פטור (ספרי). ומ"מ מדרבנן אסור (זבח תודה).
ב. הקדיש עכו"ם הקדיש קרבן על מנת להקריבו לחוץ – כך היא מצוותו ואין שייך איסור בדבר משום 'חוץ' אלא מדרבנן, ואולי יש בזה משום בל תוסיף. אין הנידון בסוגיא אלא כשהקדיש ע"מ להקריבו בפנים (עפ"י חזו"א קמא מא, יד).
ג. אפשר שלשיטת התוס' להלכה יש בקדשי עכו"ם מעילה (ע' זבח תודה).
ד. יש מי שכתב שעכו"ם שהפריש קרבן כדי שיתכפר בו ישראל – מועילים בו אף לרבי שמעון (עפ"י אחיעזר יו"ד מה, א. והעיר על קצוה"ח ר, א) שנראה מדבריו שתלוי הדבר במקדיש ולא במתכפר).
ה. קדשי בדק הבית של עכו"ם, מועילים בהם לדברי הכל. ולפי פירוש אחד בתוס', לדעת החולקים על רבי יוסי, אפילו בקדשי בדק הבית אין מעילה (וע' קצות החשן ר, א וקובץ שעורים ב"ב רצה).

הקרבנות הבאים מן הנכרים וסאינם באים – ע' בפירוט במנחות עג.

ב. דברים שאין להם מתירים, חייבים עליהם משום 'נותר' ו'טמא' כדברים שיש להם מתירים (ויגזרו מקדשי בני ישראל... אשר הם מקדשים לי). חוץ מן הדם. ואולם אין חייבים אלא בדבר שהוכשר ליקרב (אשר יקרב); בדבר שיש לו מתירים עד שייקרב מתיריו, ובדבר שאין לו מתירים – עד שיקדש בכלי.
יש מי שכתב שאין בקומץ ובלבונה חיוב נותר וטמא אלא משעלו על המזבח ומשלה האור ברובם, אבל קודם לכן לא, שעדיין אין הרצאה. ואולם מנחת כהנים וכד' שאינם מחוסרים הרצאה, חייבים עליהם משום נותר וטמא (עפ"י משנה למלך פסוה"מ יח, ז בדעת רבנו תם). ויש חולקים (עתוס' לעיל מג. סד, ה הקומץ. וכן תמה על המל"מ החזון-איש יב, ט).
לדברי רבי שמעון, דברים שאין דרכם להאכל, כגון עצים לבונה וקטורת – אין חייבים עליהם משום טומאה. והכמים חולקים (והבשר – לרבות).

ג. נותר ופיגול לא הותרו מכללן כטומאה שהותרה בציבור; אין הציץ מרצה עליהם; שניהם טהורים; שניהם פסולם שייך לזמן; שניהם פסולם בקרב ולא במקריב.
נותר וטמא – שניהם פסול הגוף ולא פסול מחשבה; אין זריקת הדם מביאם לידי הפסול, שלא כפיגול שאינו נקבע אלא בזריקה; ובשניהם נאמר חילול (כן פרש"י. ור"ח פרש, ששניהם שייכים בחתיכה אחת ולא דוקא בקרבן כולו).

דף מו

- עא. א. דם קדשים, מה דינו לענין חיוב מעילה, נותר, טמא ופיגול?
ב. אלו דברים שנעשית מצוותם ודינם בגניזה ויש בהם מעילה?
ג. דברים שאין דרכם להאכל – מה דין האוכלם כשהם טמאים או כשגופו טמא?

א. שלשה מיעוטים נאמרו בדם (נתתיו לכם – כחולין; לכפר – ולא לדבר אחר; כי הדם הוא... – לפני כפרה כלאחר כפרה), לדרוש: אין בו מעילה, אין בו חיוב לאוכלו כשהוא נותר או בטומאה. וכן חיוב פיגול אין בו (ולפיגול אין צריך מיעוט מיוחד, אלא משום שהוא עצמו מתיר אין בו פיגול). כתבו התוס' שמחיים יש בו מעילה. ועוד כתבו שלאחר שיצא לנחל קידרון יש בו מעילה מדרבנן. ולהר' חיים כהן – מדאורייתא (וע' רמב"ם וראב"ד מעילה ב; מאירי פסחים כה וע"ז מד.).

ב. דברים שנעשית מצוותם ואסורים בהנאה; תרומת הדשן (ושמו אצל המזבח); עגלה ערופה (וערפו שם); בגדי כהן גדול ששימש בהם ביום הכפורים, לדברי חכמים שהם טעונים גניזה (והניחם שם), אבל לרבי דוסא מותרים לכהן הדיוט. [יש אומרים שגם שעיר המשתלח אסור בהנאה מהתורה הגם שנעשית מצוותו (ע' מעילה יא)]. דשן מזבח הפנימי לאחר שנתדשן – אין בו מעילה רק אסור מדרבנן (עתוס').

ג. דברים שאין דרכם להאכל, כגון עצים ולבונה; לדברי חכמים, חייבים משום טומאה. ולרבי שמעון – אין חייבים.

ושלש דעות בגמרא בנושא מחלוקתם; לדעה אחת נחלקו רק בטומאת עצמים, אבל בטומאת הגוף – דברי הכל אינו לוקה (שלא נתרבו אלא מוהבשר אשר יגע בכל טמא. ואין בכלל זה טומאת הגוף). לדעה אחרת, מחלוקתם בטומאת הגוף, אבל בטומאת עצמים דברי הכל לוקה. ולדעה שלישית, וכן אמר רבא שמסתבר, בין בזה מחלוקת – שהושוו שני הדינים וכל שישנו בזה ישנו בזה ושאינו בזה אינו בזה.

א. מבואר ברמב"ם שפסק לחייב בטומאת עצמים ולפטור בטומאת הגוף (ע' בהל' פסוה"מ יח, יב כד. ונראה מדבריו שחילק בין עצים ללבונה, כי בעצים אין שייך כלל ענין אכילה, ולכן פירש 'עצים' שמקריבם בטומאה. ע' זבח תודה ועוד).

ב. אעפ"י שלרבי שמעון אין חייבים על עצים משום 'נותר', נפסלים הם בלינה משקדשו בכלי (עפ"י תוס' נו. ד"ה מנין).

דפים מו – מז

עב. א. לשם אלו דברים הובח נזבח?

ב. מהו דין 'מתעסק' בקדשים?

ג. בעלי הקרבן שחשבו מחשבת פיגול בשעת עבודת הכהן – האם פסלו את הקרבן בכך?

א. לשם ששה דברים הובח נזבח; לשם הובח, ולא לשם זבח אחר;

לשם הוזהב, ולא לשם אדם אחר;

לשם השם – שאמר והיה העולם;

לשם אשים, להוציא על מנת לעשותו חתיכות צלויות בגחלים;

לשם ריח, ולא יחשוב לצלותם תחילה חוץ למערכה;

לשם ניחוח – הנחת רוח לפני הקב"ה שאמר ונעשה רצונו.

החטאת והאשם – מוסף על מחשבות אלו, צריך לעשותם לשם החטא המסוים שבעטיו באו.

רבי יוסי אומר: תנאי ב"ד היה שלא יחשוב כן שמא יעשה שלא לשמו, וגם אם עשה בסתם – כאילו חשב.

א. הלכה כתנא קמא.

ב. שינוי זבח וזובה – כשר ואינו מרצה, ופעמים שפסול כמבואר בריש המסכת. שאר המחשבות אינן פוסלות. וכתבו התוס' שגם (ב) אם שינה בהן – מרצה, ויש חולקים. דנו המפרשים כיצד הדין בשאר עבודות מלבד השחיטה. וכן בהקטרה על המזבח.

ב. השוחט קדשים שלא בכוונה אלא כמתעסק בדברים אחרים – פסול.

רש"י (בחולין יג) פרש כגון מתעסק בסכין להגביהו או לזורקו. והתוס' כתבו שזה הרי פוסל גם בחולין, וכאן מוסיף שאפילו מתכוין לחיתוך הסימנים אלא שלא כיוון לשם זביחה – פסול. ובכלל 'מתעסק בקדשים' – השוחט קדשים וכסבור שהן חולין, שפסול. האחרונים נשאו ונתנו בדין 'מתעסק' בשאר עבודות הקרבן.

ג. שינוי במשנה שאין המחשבה הולכת אלא אחר העובד. ואולם ר' אלעזר בר' יוסי אמר: שמעתי שהבעלים מפגלים (והכהן עשה בשתיקה. כן יש מדייקים מרש"י). ואביי אמר שכך גם דעת ר' אלעזר ור' שמעון בן אלעזר שאמרו לענין דברים אחרים שמחשבת הבעלים מועילה כלפי מעשה שעשאו אדם אחר, וכל שכן בקדשים.

פרק חמשי; דף מז

עג. מה המשותף והשונה שבעבודות פר ושעיר יום הכיפורים עם עבודות פר ושעיר העלם דבר?

א. המשותף לכל החטאות הפנימיות:

הינן קדשי קדשים; שחיתתן וקבול דמן בכלי שרת בצפון העזרה.

התוס' הביאו בשם הר' אפרים לדקדק ששחיטה אינה טעונה 'כלי שרת', ודחו. (וע"ע בראשונים ריש חולין; רש"י סוטה ו: יד: רמב"ם מעה"ק ד, ז. וע' בהרחבה בשבט הלוי ח"א רד; אגרות משה קדשים יב ויו"ד טז; באר יעקב שבועות יח); –

מתנה אחת ממתנות הדם (=שחיטה) – מעכבת. וכן שאר הלכות הנוגעות לשיעור הדם בקבלתו וטבילת האצבע; –

שיירי הדם – נשפכים על יסוד מערבי של מזבח החיצון. ואם לא נתן – לא עיכב. [וי"א עיכב. ויש דעה ששפיכת שיירים על יסוד דרומי. להלן ג].

אלו ואלו נשרפים בבית הדשן, חוץ לשלש מחנות.

היותרת ושתי הכליות מוקטרות על המזבח החיצון (לעיל מא). בכולן ישנה סמיכה על הקרבן, ואינה מעכבת (שם). מלבד בשעירי ע"ז לדעת ר' יהודה (ע' מנחות צב).

ההבדלים ביניהם הם במתן דם; פר ושעיר יוהכ"פ דם טעון הזיה על בין הבדים לפני ולפנים, על הפרוכת ועל מזבח הזהב. ואילו פר ושעיר העלם-דבר דם טעונים הזיה רק על הפרוכת ועל מזבח הזהב, ולא בין הבדים. וכן חלוקים במספר מתנות הדם ובמיקומם.

חילוק נוסף ביניהם; לפמש"כ החזו"א (ז, ב) שמתנות הדם שבפנים שנתנם על המזבח החיצון

– בחטאות יוהכ"פ מעכבות, שלא כפר משיח ופר העלם, שכיפר לדעת שמואל.

עד. כיצד נעשית קבלת הדם של אשם מצורע?

קבלת דם אשם מצורע נעשית בשני כהנים; האחד מקבל בידו ובא לו אצל המצורע ליתן מן הדם על תנוך אזנו ובהונותיו, והאחר מקבל הדם בכלי שרת כדי לזרוקו על המזבח.

(על סדר הדברים, האם קבלת היד קודמת או קבלת הכלי – ע' רע"ב כאן; רש"ש; ר"ש וגר"א – סוף נגעים; הר צבי כאן; חדושי רא"ל מאל"ף ח"ב יח).

שיירי הדם שבכפו – נשפכים לאמה (תוספתא נגעים ט,ג), שלא כשיירי הדם שבכלי שדינם להישפך על יסוד המזבח.

דף מח

עה. א. מהם המקורות לדין 'צפון' בשחיטת העולה והחטאת ובקבלת דמם?

ב. אלו עולות וחטאות אינן טעונות 'צפון'?

ג. מדוע אין ללמוד בן עוף מבן צאן לענין 'צפון'?

ד. מדוע אין ללמוד פסח מעולה ומחטאת שיטען 'צפון'?

ה. האם ניתן ללמוד עולה מחטאת לענין דין 'צפון'?

א. עולה הבאה מן הצאן, מפורש בה ושחט אתו על ירך המזבח צפנה. עולת בן בקר נלמדת מהקש ואם מן הצאן – וי"ו מוסיף על ענין ראשון וילמד עליון מתחתון. למדנו צפון למצוה, לעכב – ב'קל וחומר מחטאת, כדלהלן. ואי בעית אימא: במקום... העלה במקומה תהא העולה, שנה הכתוב לעכב (מט. ע"ש רש"י).

בחטאת יחיד נאמר ושחט את החטאת במקום העלה (והמלה 'החטאת' באה להידרש על שאר חטאות, שהיה לו לומר מדמה. רש"י). ובקבלת הדם נאמר ולקח הכהן מדם החטאת (משמע דקאי על 'מקום העולה' שנאמר מקודם). והוכפל בשעיר חטאת של הנשיא ושחט אתו במקום אשר ישחט את העלה, למדנו לעכב. ובשאר חטאות למדנו עיכוב מכך שכפל דין 'צפון' בכשבה ובשעירה.

כפי שנתבאר למעלה (כו) השוחט עצמו אינו צריך להיות בצפון בשעת שחיטתו (ושחט אתו... צפנה – ולא השוחט). אבל המקבל צריך לעמוד בצפון בשעת קבלת הדם (לדעה אחת דורשים מולקח – קח לו. כלומר, יקח את עצמו למקום הדם. לדעה אחרת דורשים מאתו – דוקא שוחט נתמעט מצפון, ולא מקבל).

לא היה המקבל בצפון בשעת הקבלה – פסול. (ואע"פ שלא שנה בו הכתוב, היות ונאמר בו דין צפון, מסתבר שהשווה לעיקר דין קבלה שמעכב (עתוס').

ב-ג. בן עוף (- תורים או בני יונה) אינו טעון צפון.

נראה מדברי הרמב"ם שהמליקה נעשית רק על המזבח (וע' תוספתא ז,ב ובמפרשים; מנחת חינוך

קכד, א).

וכן 'שעיר נחשון' (- חטאות חנוכת הנשיאים, שלא באו על חטא), אינו טעון צפון. [למסקנא, אין צורך לדרשה מיוחדת למעטם מדין 'צפון', כי אין ללמוד לשעה מלדורות. וכן אין ללמוד בן עוף מבן צאן, שכן קבע לזה כלי לשחיטה ולקבלה (סכין ומזרק), תאמר בבן עוף שנמלק בצפורן ואין מקבל דמו בכלי (ואולם יש דברים מסוימים שאפשר ללמוד מקרבן בהמה לעוף. עתוס'. וע"ע תוס' להלן נד. ובשטמ"ק שם את לב)].

ד. אין ללמוד פסח מעולה ומחטאת להצריך בו 'צפון' – שכן קדשי קדשים.

ה. לפי הסבר אחד בגמרא, ניתן ללמוד עולה מחטאת לענין 'צפון' שמעכב, היות ועיקר דין צפון שבחטאת הוא מהשוואתו לעולה, והואיל ומכוחה הוא בא, לא יהא הלמד חמור מן המלמד. לפי הסבר אחר אפשר שאין ללמוד עולה מחטאת, שכן החטאת מכפרת על חייבי כריתות.

עו. א. וי"ו המקשרת בין פרשיות – האם היא באה להקיש שתי הפרשיות זו לזו, לדעת הכל?
ב. גזרה שוה והקש, מה עדיף?

א. וי"ו המקשרת בין הפרשיות, באה להקישם, שהו"ו מוסיף על ענין ראשון וילמד תחתון מעליון ועליון מתחתון. ואמרו שהדבר מוסכם הן על רבי עקיבא הן על חכמים.

ב. גזרה שוה והקש – אמרו בסוגיתנו שהקש עדיף. [ואולם כדי לקיים הגזרה-שוה במלואה, אמרו חכמים ללמוד תחתון מעליון בלבד ולא עליון מתחתון].

התוס' כתבו בתירוץ אחד, שזה שהקש עדיף היינו רק לומר שאין לבטל ההקש לגמרי, אף על פי שעל ידי כן תידרש הגזרה-שוה למחצה, אבל אם ההקש יכול להילמד לדבר אחר – גזרה שוה עדיפה, לדרשה במלואה. ובתירוצם השני משמע שבכל אופן הקש עדיף (וע"ע בשטמ"ק).

דין אשם תלוי בספק מעילה; שווי דמי הקרבן באשמות למיניהם – נתבארו בכריתות כב.

דף מט

עז. א. האם מצאנו טפל חמור מן העיקר – כלומר דבר הבא מכח דבר אחר או נלמד ממנו, ויש בו דינים חמורים יותר מהדבר שממנו הוא בא?

ב. קרבן אשם, מניין שהוא טעון 'צפון' בשחיטתו ובקבלת דמו?

ג. דבר שהיה בכלל ויצא לידון בדבר החדש, האם ניתן ללמוד מן הכלל אליו, וממנו אל הכלל?

א. אמרו בגמרא (רבינא בבאור דברי רב אדא בר אבהו) שלא מצאנו טפל חמור מן העיקר. ולכך חטאת שהוקשה בכתוב לעולה לדין 'צפון', כיון ש'צפון' מעכב בה, ודאי שגם בעולה – המלמד – מעכב. (ואולם לפי האבעית אימא' יש מקור אחר לדבר. ולפי"ז יתכן ומצינו טפל חמור מן העיקר).

ומה שהלקוח בכסף מעשר-שני שנטמא אין לו פדיון לר' יהודה, (וכשהוא טהור אין לו פדיון לדברי הכל. עתוס' כאן ובפסחים לח. וע"ש במהרש"א שאין הדבר מוסכם) – לא משום שחמור יותר מן המעשר עצמו, אלא שאין קדושת המעשר חמורה דיה להתפס בה פדיונו.

וכן בדין התמורה; חלה קדושת הגוף על בעל מום קבוע כשעשאו תמורה, הגם שאין קדוה"ג חלה בשאר מקדיש בעל מום קבוע, והלא התמורה באה מכח הקדש ראשון וכטפלה אליה היא – לא משום חומרת התמורה, אלא אדרבה, היות והתמורה נעשית מכח דבר שכבר קדוש, היא הנותנת שחלה על בעל מום, משא"כ שאר הקדש שלא בא מכח הקדש.

מותר הפסח טעון סמיכה ונסכים ותנופה, שלא כפסח – לפי שנעשה 'שלמים' ואינו נחשב כ'טפל' לפסח. וכן לענין מעשר בהמה; אחד-עשר שקראו עשירי – כל דיני שלמים עליו, וטעון סמיכה ונסכים ותנופה, ואינו 'טפל' למעשר-בהמה (עפ"י תוס'). וכן אתה אומר במותר אשם שקרב עולה (ע' קרן אורה).

ב. למדנו ששחיטת האשם בצפון שנאמר במקום אשר ישחטו את העֹלָה ישחטו את האשם. קבלת הדם מושחטו את האשם, ואת דמו... – במקום שחיטתו תהא קבלת דמו. ומיתור ואת למדים שגם המקבל צריך שיהא בצפון.

ומניין שהצפון מערב – מהכפלת הדין באשם מצורע. ואע"פ שנצרך לכתוב שם כדי להחזירו לכללו, מפני שיצא לידון בדבר החדש [והרי אין די לכתוב רק שם – למאן דאמר שאין ללמוד ממנו אל הכלל] – מכך שכתוב שם כחטאת האשם (והיה די ב'כחטאת' בלבד), הרי שנה עליו הכתוב לעכב. (ועתוס' ג: ד"ה אלא).

ג. דבר שיצא מן הכלל לידון בדבר החדש, אי אתה יכול להשוותו לגבי שאר דברים אל הכלל, עד שיחזירנו הכתוב בפירוש לכללו. ואולם ללמוד ממנו אל הכלל (דברים אחרים, אך לא ללמוד אותו דבר חדש שיצא אליו. רש"י ותוס') – נחלקו החכמים אם אפשר הדבר.

פרשו התוס', אין נקרא 'דבר החדש' אלא דבר המנוגד לכלל, אבל אם רק מוסיף דין שאינו אמור בכלל, אין נחשב 'דבר החדש'. וי"ח.

דפים מט – נא

עת. מהם כללי 'למד מן הלמד' בקדשים?

דבר הלמד בהקש – אינו חוזר ומלמד בהקש. (נחלקו רבינא ורבא על מקורו של כלל זה – אם מאשם מצורע אם מהקטרת חלבי השלמים). ולא בגזרה שוה (ר' יוחנן – מדין צפון דאשם). אבל חוזר ומלמד בקל וחומר (מדתנא דבי ר' ישמעאל. לעיל מא). ולענין בנין אב – לא נפשט הדבר.

דבר הלמד בגזרה-שוה; לרב פפא (ורבינא) – חוזר ומלמד בהקש. ואילו למר זוטרא בריה דרב מרי – אין ראייה. וחוזר ומלמד בגזרה שוה (מדרמי בר חמא – סולת ברקיקין, או מדרבא – ניתוח ללא הפשט בחטאות פנימיות דיוהכ"פ). ובקל וחומר (קל וחומר מהקש). ואילו בבנין אב – תיקו.

דבר הלמד בקל וחומר; לרב פפא, חוזר ומלמד בהקש (ק"ו מג"ש). למר זוטרא – תיקו. בגזרה שוה – חוזר ומלמד (ק"ו מג"ש). וכן בקל וחומר (ק"ו מהקש. וזהו ק"ו בנו של ק"ו). אבל בבנין אב – לא נפשט.

דבר הלמד בבנין אב; למסקנא פשטו רק דבר אחד – שחוזר ומלמד בבנין אב. בשאר המדות – לא פשטו.

נחלקו אמוראים אם הקובע לענין כל זה הוא הדבר הלמד או המלמד [הראשון], שאם הוא חולין – ניתן ללמוד מן הלמד ממנו.

כל זה אמור בקדשים, אבל בחולין למדים [וכדין פריחה בכולו בנגעי בגדים, ועוד].

דף נא

עט. מה דרשו חכמים מהמקרא אל יסוד מזבח העֹלָה אשר פתח אהל מועד?

שלוש פעמים נאמר בתורה אל יסוד מזבח העולה; –
האחד נדרש למעט שלא יתן לפנימי. [ואין לומר נצרך הכתוב לגופו ומנין למעט פנימי – כי לגופו היה
די לכתוב 'יסוד המזבח אשר פתח אה"מ', ללא 'העולה'.]
השני, ללמד שלמזבח הפנימי אין לו יסוד.
השלישי, ללמד דין שפיכת שיריים בקרבן עולה.
לפרש"י, למדים מכאן שפיכת שיריים ליסוד גם לשאר דמים הניתנים על מזבח העולה. ורבנו
חיים פרש ששאר קדשים נלמדים ממקום אחר, ורק עולה למדנו כאן. ולפי שני הפירושים
הללו, תחילת מתן דמים בעולה שהם ניתנים כנגד היסוד, למדים ב'קל וחומר' משיריים כדברי
רי"ש ורע"ק.
ויש פירוש נוסף בתוס', לפיו למדו מן המקרא הוזה תחילת מתן דמים שעל מזבח העולה, שיהיו
כנגד היסוד. ואילו שפיכת שיריים על היסוד למדו ממקראות אחרים, כדלעיל (ז).

עוד דרשו מאל פתח אהל מועד – לשפוך על יסוד מערבי, שהוא הקרוב אל הפתח.

דף נב

- פ. א. איה מקום מתן דמים של עולת בהמה, ומנין המקור לכך?
- ב. האם שפיכת שירי הדם על יסוד המזבח מעכבת?
- ג. האם מיצוי דם חטאת העוף על המזבח מעכב?
- ד. נתן דם חטאת בהמה למטה במזבח, מה הדין? וכן להפך, נתן דם הניתנין למטה – למעלה?
- א. דמה של עולת בהמה ניתן בחצי התחתון של המזבח, למטה מחוט הסקרא. וצריך שהדם ינתן על גגו של
היסוד (קל וחומר משפיכת שיריים) ולא על חזית היסוד הזקופה. וכיון שדין העולה בשתי מתנות שהן
ארבע, יש ליתנו על חוד קיר המזבח ולא על גג היסוד ממש, הלכך נותן על הקיר במקום שיש תחתיו
יסוד והדם מתמצה על גג היסוד (עתוס').
ושפיכת שירי הדם נעשית על היסוד ממש, שלהלכה 'שיריים צריכין איצטבא' (להלן פא.).
- ב. שפיכת שיריים בחטאות חיצוניות – אינה מעכבת לכולי עלמא.
מלבד לדעת רבנו תם (לט), יש דעת תנאים שמעכבת.
בפנימיות – מחלוקת תנאים. וסתם משנתנו שאינה מעכבת. (וכן סוברים רבי ישמעאל ורבי עקיבא, כדברי רב
פפא ותניא כוותיה [וכן הלכה]. ואולם מדברי רבי יהושע בן לוי ורבי יוחנן מבואר שיש דעת תנאים כזאת בעלמא; רבי נחמיה,
ואולי אף רבי יהודה או תנא אחר. וכן דעת תנא דברייתא לעיל מב:).
- ג. מיצוי דם חטאת העוף על המזבח; רב פפא פרש שנחלקו בזה רבי עקיבא ורבי ישמעאל, לרע"ק אינו
מעכב ולרי"ש מעכב. והוכיחו שנחלקו תנאים בדבר אליבא דרי"ש.
- ד. הניתנים למעלה שניתן דמם למטה, וכן להפך – פסול. (בחסאת בהמה נאמר המחטא את ה. ובחסאת
העוף – הווא. וכן בעולה – מעכב, כמפורש במשנה ריש קינין).
ונחלקו אמוראים (לעיל כו) במהות הפסול, האם לגמרי (ריז"ח) או (כדברי שמואל ור"ל) רק לענין אכילת הבשר
(ע"ש פרטים נוספים).

דף נג

פא. א. מתן דמים בחטאת, היכן וכיצד?

ב. איה מקום שפיכת שירי דמי החטאות במזבח?

ג. מתן דמים בעולה, היכן וכיצד?

א. דם חטאת חיצונית, טעון ארבע מתנות בקרנות המזבח (כדלעיל לו-לח), מתנה אחת לכל קרן. מתחיל בקרן דרומית מזרחית המזומנת אצלו כשעולה בכבש ופונה לימין, הולך על הסובב ומקיף את המזבח ומסיים בקרן מערבית דרומית.

לדברי רבי אלעזר בר"ש, נותן על הקרנות ממש. כלומר בריבוע אמה עליון שבכל פינה, ולא דוקא בחודה של הקרן אלא בכלה.

ולדברי רבי, נותן כנגד חודה של קרן ואין צריך בקרן עצמה אלא אף למטה הימנה, ובלבד שיתן למעלה מחוט הסקרא – בחצי העליון של המזבח (שמשם נחשבת 'רשות הקרנות' – שכן דרשו מההראל ארבע אמות). ומצוה בחודה, ואם נתן באמה הסמוכה לפינה – נחלקו רבי יוחנן ורבי אלעזר האם יש לחוש בזה. א. הלכה כרבי מחברו, שכל עליונו של מזבח כשר כנגד הקרנות. והלכה שאם עשה אמה לכאן או לכאן – לית לן בה, אבל לכתחילה מצוה בחודה כאמור.

ב. רש"י להלן (נד): פירש שלכך היו קרנות המזבח חלולות, כדי שיפול דם החטאת לתוכן ויבלע.

נראה מדבריו שהיו נותנים הדם על גג הקרנות [ומשמע דאיתא כרבי אלעזר בר"ש, שהרי לרבי נותן כנגד הקרנות מלמטה ולא עליהן. והרמב"ם, הגם שפסק כרבי, הביא (בית הבחירה ב,טז) שהקרנות חלולות. מוכח שפרש דלא כרש"י]. והתוס' שם תמהו על פרש"י, שהרי לא היו המתנות למעלה אלא כנגד חוד הקרן.

כיצד נותן הדם? טובל אצבעו הימנית (הסמוכה לכוהן, שהיא המיומנת ורגילה במלאכה) בדם שבמזרק, ונותן על המזבח באצבע לכיוון מטה עד שיכלה כל הדם שבאצבע [ולשם כך הוא נעזר באצבעות אחרות, כדי שיצא כל הדם].

ב. דמי חטאות פנימיות, שפיכת שייריהם ביסוד מערבי. מלבד לדברי רבי שמעון בן יוחאי כפי ששנוי בבביתא – על יסוד דרומי (שסובר מזבח לצפון הפתח היה, נמצא היסוד הדרומי עומד כנגד אמצע פתח אהל מועד).

חטאות חיצוניות, שפיכת שייריהם על יסוד דרומי (הסמוך לו בירידתו מן הכבש). רבי ישמעאל אומר: מערבי (ילמד סתום מן המפורש – חטאות הפנימיות שנאמר בהן אשר פתח אהל מועד).

ג. מתן דמים בעולה, היה נעשה בזריקה מכלי שרת, עומד הכהן על הרצפה ונותן שתי מתנות שהן ארבע בחצי התחתון של המזבח.

ונחלקו תנאים ואמוראים במעשה הנתינה; לתנא קמא, וכן אמר שמואל: נותן מתנה אחת בקרן מזרחית-צפונית ומתנה נוספת במערבית-דרומית (אבל אי אפשר בקרנות האחרות, שהרי קרן דרומית-מזרחית לא היה לה יסוד, וצריך ליתן כנגד היסוד כנזכר למעלה), והדם מתפשט אנה ואנה לשתי הרוחות שבכל זווית. ולדברי רבי ישמעאל, וכן אמר רב: נותן בפינת מזרחית-צפונית שתי זריקות, אחת למזרח המזבח ואחת לצפון, וכן הוא עושה בפינת מערבית-דרומית – אחת למערב ואחת לדרום. (סביב – סביב מחטאת, מה להלן פיסוק ארבע מתנות, אף בעולה).

הלכה כדעה ראשונה. ונראה שגם שמואל מודה שאם עשה כרב – כשר ולא עבר על 'בל תוסיף' (עפ"י זבח תודה. ע"ש).

דף נד

פב. א. האם יסוד המזבח היה מקיף את המזבח מארבע רוחותיו?

ב. היכן היו ממצים את דם עולת-העוף?

ג. כיצד היו בונים את קרנות המזבח?

א. לדברי רב, יסוד המזבח לא היה מקיפו מארבע רוחותיו אלא בצפון ובמערב, ועוד אמה אחת ברוח דרומית ואמה אחת ברוח מזרחית. וטעם הדבר, מפני שלא נבנה המזבח אלא בחלקו של בנימין. ואותו שטח במזרח ובדרום – של שבט יהודה היה.

לדברי לוי, היה היסוד מקיף מכל רוחות המזבח, אלא שבדרום מזרח לא היה משמש כיסוד למתן דמים. הרמב"ם (בית הבחירה ב, י) פסק כרב.

ב. מיצוי דם עולת העוף היה בקרן דרומית-מזרחית (משנה סד:), בחצי העליון של קיר המזבח. גם אם מיצה למטה מן הסובב, כל שהוא למעלה מחוט הסקרא – כשר. [ואפשר שהדם היה מתמצה ושותת על בליטה קטנה כנגד אותה הקרן – לדברי רב שלא היה שם יסוד].

שיירי הדם; לגרסת הר' חיים, היו שופכים מהעוף על אותה בליטה. ולדעת רבנו תם, לא היתה שפיכת שיירי בעולת העוף.

ג. בניית קרנות המזבח; הביאו תבנית שיש בה חלל אמה על אמה, והיו יוצקים לתוכה תערובת של אבנים מפולמות (= לחות. רש"י), סיד, קוניא (= אבר מהותך) וזפת (הגר"א מוחק 'זפת' וגורס 'גפסים'), ואחר כך היו מסירים את התבנית. ואולם לא היו ממלאים את הכל באותה תערובת אלא הניחו שם גם דברים אחרים והוציאו לפני היבוש, כדי שיהיו הקרנות חלולות (רב כהנא).

דף נה

פג. א. מה בין קדשי קדשים לקדשים קלים?

ב. האם קרבן שלמים הוא מקדשי קדשים או קדשים קלים?

ג. שלמי ציבור, לענין מה הוקשו לחטאת ולענין מה הוקשו לעולה?

ד. במה שונים קרבן תודה ואיל הנזיר משאר שלמים?

ה. האם העזרה כולה כשרה לשחיטת קדשים-קלים?

ו. שלמים ששחטם במצבים דלהלן, מה דינם? דלתות ההיכל נעולות; מוגפות; וילון תלוי בפתח ההיכל; גובה (-תל, וכדו') מפסיק בין מקום השחיטה לפתח ההיכל

ז. בת ישראל שנשאת לכהן – האם אוכלת בחזה ושוק?

א. קדשים קלים אין בהם מעילה; הרי הם יוצאים מן העזרה ונאכלים בכל מחנה ישראל, ולא רק לזכרי כהונה (ואת חזה התנופה... תאכלו במקום טהור אתה ובניך ובנתיך...).

קדשי קדשים יש בהם מעילה (קדשי ה'), ונפסלים ביציאתם מן העזרה, ואינם נאכלים אלא לזכרי כהונה בלבד. (...) ואכלוה מצות אצל המזבח כי קדש קדשים הוא. ואכלתם אתה במקום קדוש כי חקך וחק בניך הוא מאשי ה'...).

ב. שלמי יחיד – קדשים קלים.
מלבד החלקים הקרבים על המזבח; האימורים לאחר זריקת הדם, והדם עצמו – קדשי קדשים הם (רש"י לעיל ג: ולהלן נו: עפ"י הגמרא להלן פט. ומעילה טו).
שלמי ציבור – קדשי קדשים.

ג. שלמי ציבור הוקשו לחטאת (ועשיתם שעיר עזים אחד לחטאת... ושני כבשים) – שאינם נאכלים אלא לזכרי כהונה, כחטאת (אבל לענין מתנות הדם – אין להקישן לחטאת, לפי שנתמעט בה אתה. תוס'). והוקשו לעולה (על עלותיכם ועל זבחי שלמיכם) – מה עולה בצפון אף הם בצפון.

ד. קרבן התודה ואיל נזיר, זמן אכילתם ליום ולילה בלבד ולא שני ימים ולילה כשאר שלמים. התודה ואיל הנזיר באים עם חלות ורקינים אשר חלק מהם מורם לכהנים והשאר לבעלים. (ואין הבדל לענין זמן האכילה, בין המורם מהם לכהנים, בין שאר הבשר הנאכל לבעלים).

ה. כל העזרה כשרה לשחיטת קדשים קלים, מלבד אחורי פתח אהל מועד, כי לא נתרבו אלא הצדדים ולא צדי צדדים (לפני אהל מועד). ולכך עשו פתחים ולולים, בבית החליפות ובקדש הקדשים, כדי שייחשבו צדדים ולא צדי צדדים.

ואם אותם פתחים היו מוגפים, לכאורה הוי 'צדי צדדין' ואינו כשר לשחוט שם. (עפ"י זבח תודה). לשכות הבנויות בעזרה, אין כשר לשחוט בתוכן, אפילו תוכן קדש (רש"י). לדעה אחת נתמעטו מקרא, ולדעה אחרת א"צ מיעוט מיוחד לכך).
ואם רואה מתוך הלשכה את פתח ההיכל – כשר (פנים מאירות. ואולם מה'זבח תודה' משמע לכאורה שאין הבדל, וכל שאין הלשכה כנגד פתח ההיכל פסול אפילו אם רואה משם).

ו. דלתות נעולות או מוגפות (גם אם יש בהם נקב. עתוס' נו סע"ב) – פסול. וילון פרוש על הפתח – כשר. גובה המפסיק – נסתפקו בדבר. הרמב"ם השמיט דין גובה.

ז. מפורש במשנה שאשת כהן אוכלת בחזה ושוק.
וכבר התחבטו בדברי הירושלמי (יבמות פרק 'הערל' ה"ו). ויש שפרשו שארוסה אינה אוכלת חזה ושוק (ע' אור שמח תרומות ו, ג; קהלות יעקב קדושין ה, א; זכר יצחק כו).

דף נו

פד. א. מהו שטח העזרה שנתקדש בקדושת 'מחנה שכינה'?

ב. מה דין החלונות ועובי החומה של חומות העזרה, וכן דין הלשכות הבנויות בחול ופתוחות לקדש – לענין שחיטת קדשים קלים ואכילת קדשי קדשים, ולענין חיוב כניסה בטומאה לשם?

א. שטח העזרה הוא קפ"ז אמה (ממזרח למערב; עזרת ישראל (11), עזרת כהנים (11), מקום המזבח (32), בין המזבח לאולם (22), היכל (100), אחורי הכפורת (11)), על רוחב קל"ה.

ב. החלונות ועובי החומה (מלמעלה) – כלפנים.
הלשכות הבנויות בחול ופתוחות לקדש – הכהנים אוכלים שם קדשי קדשים (... בחצר אהל מועד יאכלוה – ריבתה תורה חצירות הרבה). מלבד בימי המילואים, נצטוו על אכילה פתח אהל מועד דוקא.
אפשר הוא הדין לשאר קדשי שעה (ע' יחזקאל מב; משך חכמה תצוה כט, לג ד"ה יומא).
ואולם לענין חיוב טומאה, וכן לענין שחיטת קדשים קלים – אין דינם כתוך העזרה, ואפילו הלשכות שכנגד פתח העזרה.

א. מדרבנן דינם כקודש לענין כניסה בטומאה. כן מבואר מפשטות הסוגיא. ויש מי שכתב שלמסקנא אף מדרבנן אינן כקודש לענין זה (חק נתן בדעת הרמב"ם. ואילו ביד דוד דייק מלשון הרמב"ם שמדרבנן הריהן קודש).

ב. ישנם תנאים הסוברים שלשכות הפתוחות לקודש – תוכן קודש לכל דבר (ע' תוספתא מעשר שני ב, יד ובהגר"א; ר"ש ורע"ב מעשר שני ג, ח).

ג. יש מי שכתב שמצות עשה של שילוח טמאים קיימת באותן לשכות (ע' בשו"ת אור שמח מד).
ד. יש להסתפק על דם שיצא לשם, האם נפסל משום 'יוצא' (עפ"י אור שמח בית הבחירה ו, ח. וע"ע במשך חכמה צו ו, כ).

ה. ישיבה באותן לשכות – אסורה כמו בעזרה (עפ"י תוס' יומא כה. ח.). ונראה שאינו אלא איסור דרבנן (מנחת חינוך שסב, ג).

ו. השוחט שם, האם חייב משום 'שחוט' חוץ' – בספר מנחת חינוך (קפ"ה) נסתפק בדבר. ובחזון איש (קדשים כ ב), ה' כתב שפטור.

לשכות הפתוחות לקודש ולחול; לשכות שבירושלים ובהר הבית – ע' בפסחים פו.

פה. א. דם קדשים שלא נזרק, אימתי הוא נפסל? מתי נפסלים הבשר והאימורין?

ב. האוכל בשר שלמים, אור לשלישי לזביחה – מה דינו? ומה דינו של המחשב בשעת הזביחה לאכול באותו זמן?

א. הדם נפסל בשקיעת החמה. ואין מועילה בו לינה בראש המזבח להכשיר זריקתו למחר (כפרש"י).
רבנו תם פרש שהדם נפסל כבר בתחילה השקיעה, אע"פ שלענין שאר הלכות עדיין יום הוא, מגזרת הכתוב. ואין שיטה זו מוסכמת (ע' שאגת אריה יו. וע"ע בחדושי ר' אריה לייב מאלין כה, בבאור שיטת ר"ת).

הבשר, תום זמן אכילתו לאחר יום ולילה, ובשלמים – בשקיעת החמה של היום השני. ומכל מקום אינו נשרף אלא ביום.

י"א שנאסר כבר בתחילת השקיעה ביום השני. ויש חולקים. (ע' ברכת הובח; פנים מאירות; חדושי רא"ל סוסי" כה; שעורים לזכר א"מ ח"א עמ' קיא).

האימורין נפסלים בלינה בעלות השחר שלמחרת הקרבת הקרבן (כשהיו באותה שעה למטה מן המזבח).

ב. לדעת חזקיה, כיון שלא נותק בשר השלמים לשריפה עד בקרו של היום השלישי – הלכך האוכלו לאור

שלישי פטור. וכן המחשב על אכילתו לאור שלישי – לא פסלו. ולדעת ר' יוחנן – חייב ופסול. ותניא כוותיה.

וכן פסק הרמב"ם (פסוה"מ יח, י. ותימה במש"כ ב'פנים מאירות' להלן צו: שהלכה כחזקיה).

פו. הבכור, המעשר (בהמה), והפסח – מי הם אוכליהם, מתי והיכן?

הבכור נאכל לכהנים, המעשר – לכל אדם. הפסח – למנויו.
הבכור והמעשר נאכלים בכל מאכל לשני ימים ולילה שביניהם. הפסח נאכל צלי בלבד, ואינו נאכל אלא בלילה, עד חצות. יש אומרים שעד חצות מדאורייתא (ראב"ע, וכן דייקו (נז): ממשנתנו. וכן דעת רבי אליעזר בברכות ט.). ויש אומרים מדרבנן (רבי עקיבא ורבי יהושע שם), כדי להרחיק את האדם מן העבירה). כתבו התוס' שהלכה כראב"ע. ואילו הרמב"ם (ק"פ ח) פסק כרבי עקיבא. שלשתם נאכלים בכל העיר – לפנים מחומות ירושלים.

דף נז

פו. א. מתן דמים של בכור מעשר ופסח, כיצד?

ב. מנין שהבכור נאכל לשני ימים ולילה, ומנין שניתן לכהן בתמותו או במומו?
ג. האם ניתן ללמוד מן הלמד בקדשים, דבר שבמקצתו הוא נלמד במקומו, ובמקצתו הוא למד ממקום אחר?
א. לתנא דמתניתין, שהיא דעת ר' יוסי הגלילי (כפרש"י), הבכור והמעשר והפסח דמיהם ניתנים בוריקה על המזבח, כנגד היסוד – מתנה אחת. ואילו לרבי עקיבא ולרבי ישמעאל (לז) – הפסח בשפיכה (ע"ש).

ב. הבכור נאכל לשני ימים ולילה, שהוקש לחזה ושוק של שלמים מובשרם יהיה לך כחזה התנופה וכשוק הימין. ור' עקיבא דרש מיתור יהיה לך – הוסיף הכתוב הויה אחרת בבכור, שיהא דינו בשני ימים ולילה (ולא נקישנו לתודה ליום ולילה. ואילו רבי ישמעאל אומר שאין צורך בכך, שהרי תודה גופה נלמדת משלמים, ואינה חוזרת ומלמד בהקש).

גם בכור בעל מום ניתן לכהן; לר' ישמעאל למדים זאת מיתור יהיה לך – הויה נוספת. ולרע"ק למדים מובשרם – אחד תם ואחד בע"מ.

ג. בגמרא פרשו מחלוקת רבי עקיבא ורבי ישמעאל, האם 'הימנו ודבר אחר' (= דבר שמקצת ממנו נלמד במקומו ומקצתו ממקום אחר), נחשב כדבר הלמד ממקום אחר שאינו חוזר ומלמד, אם לאו.
משמע מרש"י שאם ההקש נצרך ללימוד דברים המפורשים במקומו – שוב ניתן ללמוד ממנו גם דברים שנלמדו ממקום אחר לדברי הכל [לפי האבעית אימא' עכ"פ]. לא נקרא 'דבר הלמד בהקש' שאין למדים ממנו, אלא אם ההקש כולו בא לצורך הדבר הלמד. והתוס' תמחו על כך מכמה מקומות.